Бухы оронуудай пролетаринар, нэгэдэгты!

БУРЯАД ҮНЭН

СОВЕТСКЭ СОЮЗАЙ КОММУНИС ПАРТИИН БУРЯАДАЙ ОБКОМОЙ, БУРЯАДАЙ АССР-эй ВЕРХОВНО СОВЕДЭЙ, МИНИСТРНУУДЭЙ СОВЕДЭЙ ОРГАН

1921 оной ... 21-һээ гарана | № 281 (17404) | 1986 оной декабриин 5, пятница | Сэн 3 мүн.

РСФСР-эй арбан нэгэдэхи зарлалай Верховно Соведэй дүрбэдэхи сесси

ЖАЛАЙ СААШАНХИ ТУЙЛАЛТАНУУД ТЭЭШЭ

...Федераци түсэбтэ та... түрүүшын жэлые ...ын оршомдо нэгэ ...үгэсхэжэ байна. XXVII съездын һүү... ...омикодо, ниитын ажа... ...лдэб талануудта туй... ...бараг һайн хубилал... 1987 ондо батадхан, ...гэжэ республикын ...оролдожо байһан РСФСР-эй Верховно депутадууд — олон ...атанай Россин тү... хэлэнэ. Декабриин ...вада, Кремлиин Ехэ ...о республикын эко... болон социальна ... арбан хоёрдохи ...лэй хоёрдохи жэлэй ...болон бюджедые ...сэжэ дүүргэбэ.

...А. Алиев, В. И. Во... А. А. Громыко, Л. Н. ...Е. К. Лигачев, Н. И. ...Э. А. Шеварднадзе, ...ичев, В. И. Долгих, ...н, Н. В. Талызин, ...окова, А. Ф. Добры... ...Зимянин, В. П. Ни... ...В. Капитонов гэгшэ... ...тадууд болон айл... ...ташалгаар угтаба.

...улай ажалай хүсые ...ой зүбөөр хэрэглэхэ, ...сагадай социальна ...хэлые бүрилдүүлэн ...үүлхэ асуудалнуудта Залуушуулай эмхи... ...митедэй түрүүлэгшэ ...А. Аксенов үгээ

... үйлэдбэриин-гео... ...главна управлениин ...депутат Ф. К. Сал... ...байрын, соёлой бо... ...үдалай асуудалнуу... ...элгэдэ ушардаг бэр... ...тухай хэлээ. Баруун Сибириин геологууд байгаалиин хүшэр хүндэ эрхэ байдалда хүдэлдэг. Тэдэнэрэй һуудал байдалһаа амжалтатай хүдэлмэринь ехэтэ дулдыдадаг. Теэд СССР-эй Миннефтегазстрой, жэшээлбэл, байрын гэр, соёлой-ажаһуудалай хэрэглэмжын объектнүүдые бариха даабари ходо дүүргэдэггүй. Дээдын зургаануудай тогтоолоор баригдахаар хараалагдаһан хүүгэдэй хоёр саадай, геологуудта зорюулагдаһан гэр байрын гурбанай нэгэ шахуу хубиин барилга ерэхэ жэлэй түсэбтэ оруулагдаагүй байха юм.

Казаниин горсоведэй гүйсэдкомой түрүүлэгшэ депутат Р. Р. Идиатуллин социальна политикын асуудалнууд дээрэ тогтоо. Нютагай Соведүүдэй эрхэнүүд болон арга боломжонуудай үргэдхэгдэжэ байхадашье, энэ хэрэгые шиидхэхэ гээшэ бэлэн бэшэ, гээд тэрэ хэлээ. Олохон һалбаринуудта олон жэлнүүдтэ үйлэдбэридэ гол анхаралаа хандуулдаг, харин социальна хэрэгүүд һүүлшын ээлжээндэ шиидхэгдэдэг байһан. Городой асуудалнуудые шиидхэлгэдэ бүхы предприятинууд болон эмхинүүдые эдэбхитэйгээр хабаадуулхын, экономическа болон социальна хүгжэлтэдэ бии байһан тааралдаагүй байдалые усадхахын тула нэгэ ажаһуугшада ба нэгэ хүдэлдэг хүндэ хараадуулан, городто барилга хэхээр капитальна һомололтонуудай гаргашануудай нормативуудые гүйсэдком нэбтэрүүлээ юм. Иимэ документнүүдэй хуулиин гуримаар батадхагдаа һаань, һайн байгаа гээд делегат тэмдэглэбэ.

РСФСР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшын орлогшо, республикын Госпланай түрүүлэгшэ депутат Н. И. Масленников түгэсхэлэй үгэ хэлэбэ. РСФСР-эй Экономическа болон социальна хүгжэлтын 1987 оной гүрэнэй түсэб тухай РСФСР-эй Хуули ба РСФСР-эй Экономическа болон социальна хүгжэлтын 1986 оной гүрэнэй түсэбэй дүүргэлтын ябаса тухай тогтоол депутадууд нэгэн дуугаар баталан абаба.

РСФСР-эй 1987 оной Гүрэнэй бюджет ба 1985 оной Гүрэнэй бюджедэй гүйсэдхэл тухай асуудалаар РСФСР-эй финансын министр депутат А. А. Бобровников түгэсхэлэй үгэ хэлэбэ. РСФСР-эй 1987 оной Гүрэнэй бюджет тухай Хуули нэгэн дуугаар баталан абтана. Оруулагдаһан заһабаринууд болон хубилалтанууд хараада абтажа, тэрэнэй олзо оршо болон гаргаша 107825,9 миллион түхэриг хэмжээтэйгээр баталагдаа. РСФСР-эй 1985 оной Гүрэнэй бюджедэй гүйсэдхэл тухай тоосоо баталха тухай тогтоол бэһал абтаа.

РСФСР-эй Верховно Соведэй Элүүрые хамгаалгын, социальна хангалгын ба спортын талаар сагүргэлжын комиссиин хүдэлмэри тухай мэдээсэл тэрэнэй түрүүлэгшэ Н. В. Дмитриева хэһэн байна.

Хүн зондо аргалалгын туһаламжа хүргэхэ, үбшэ һэргылхэ, элүүрые хамгаалгын, социальна хангалгын болон бусад эмхи зургаануудай материальна баазые бэхижүүлхэ асуудалнууд гол анхаралдамнай байдаг, гээд тэрэ хэлэбэ.

Хүн зондо үзүүлэгдэдэг медицинскэ ба социальна туһаламжын шанарые дээшэлүүлхэ гээшэ депутадуудай анхардаг гол зүйл мүн. Хүдөөгэй хүн зондо үзүүлэгдэдэг медицинскэ туһаламжын байдалда онсо анхарал хандуулагдадаг байгаа. Элүүрые хамгаалгын ба социально-һуудал байдалай эмхи зургаануудай материальна баазые бэхижүүлхын тула һүүлэй жэлнүүдтэ ехэ юумэн хэгдээ.

Ажал хэжэ шадаха хүн зон үшөөл ехээр үбшэлнэ гээд комиссиин гэшүүд анхаралаа хандуулһан байгаа. Бүд нэхэлгын, хүнгэн, химическэ, нүүрһэнэй промышленностьда ба машина бүтээлгэдэ хүдэлдэг хүнүүдтэ энэ нэн түрүүн хабаатай. Мэргэжэлэй үбшэнгүүдэй шалтагаануудые зайсуулан усадхаха, хүнүүдтэ ажалай ба һуудал байдалай эрхэ байдал байгуулхын тула министерствэнүүд болон албан зургаанууд, ажахын зургаанууд ба профсоюзай эмхинүүд эрид шууд хэмжээнүүдые абаха ёһотой. Медицинскэ хангалгые эмхидхэлгэдэ шиидхэгдээгүй асуудалнууд олон. Поликлиникэнүүд болон амбулаторинуудай хүдэлмэриие горитойгоор шэнэлэн хубилгаха хэрэгтэй.

Элүүрые хамгаалгын, физкультурын болон спортын эмхи зургаануудай материальна баазые бэхижүүлхэ, залуушуулай — арадай ажахын ерээдүйн мэргэжэлтэдэй, Эхэ ороноо хамгаалагшадай элүүр энхые хамгаалха асуудалнуудта ехэ анхарал хандуулагдана гээд үгэ хэлэгшэ онсолон тэмдэглээ.

Зарим районуудта эдиршүүл болон залуушуулай дунда архидалгын, наркоманиин хэмжээн доошолногүй, хуули эбдэхэ ябадалнууд үсөөрнэгүй. Иимэ байдал һанаа зобооно. Һургуулинуудта, техническэ мэргэжэлэй училищинуудта, техникумүүдтэ, дээдэ һургуулинуудта архидалгые буруушааһан хүмүүжүүлгын хүдэлмэридэ горитой дутуу дунданууд бии гээд энэ гэршэлнэ. Арадай депутадуудай Соведүүд, хуулиин зургаанууд ниитын эмхинүүдтэй, ажалша коллективуудтэй хамта архидалга болон алкоголизмтай тэмсэлые һуларуулха ёһогүй.

Элүүр энхэ байдал идхаха талаар олониитэдэ мэдээсэлнүүдые дамжуулдаг хэрэгсэлнүүдэй, илангаяа телевидениин хүдэлмэриие зохёохы ёһоор нарижуулха, ургажа ябаа үетэниие хүмүүжүүлгэдэ соёлой эмхи зургаануудай элсүүлхы ба шэглүүлхы үүргые дээшэлүүлхэ шухала.

Эхэнүүдые болон үхибүүдые хамгаалга комиссиин онсо хиналта доро байдаг. Тиибэшье энэ шухала хэрэгтэ горитой дутуу дунданууд, бэрхэшээлнүүд бии. Эхэнэрнүүдэй болон үхибүүдэй үблэхэ ушарнууд ехээр үсөөрнэгүй.

Хүн зоной элүүр энхые хамгаалха, мүн физическэ хүмүүжүүлгын болон социальна хангалгын шиидхэгдэхээр болоһон асуудалнууд саашадаашье депутадуудай гол анхаралда байха гээд үгынгөө түгэсхэлдэ тэрэ мэдүүлээ.

Комиссиин хүдэлмэри тухай мэдээсэлые зүбшэн хэлсэлгэдэ удаадахи депутадууд хабаадалсаа гэбэл: Л. Н. Булгаков — КПСС-эй Удмуртиин обкомой хоёрдохи секретарь, В. Г. Новиков — Мариин АССР-эй Советскэ районой «Рассвет» колхозой түрүүлэгшэ, Н. Т. Трубилин — РСФСР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшын орлогшо, Т. Н. Басаргина — Эрхүүгэй гүрэнэй медицинскэ институдай кафедрын ассистент, В. В. Петрякова — Алтайн хизаарай хүүгэдэй «Белокуриха» санаториин ахамад врач.

Комиссиин ажал ябуулгые бүхы дээрэнь гэмгүй гэжэ сэгнэхэ зуураа, элүүрые хамгаалгын, социальна хангалгын, физкультурын болон спортын зургаанууд ба эмхи зургаануудай хүдэлмэриие һайжаруулха, арадай депутадуудай нютагай Соведүүдтэй, тэдэнэрэй сагүргэлжын комиссинуудай холбоо барисаанай түхэл маягууд болон онол арганаудые нарижуулан һайжаруулха шухала гээд депутадууд хэлээ.

РСФСР-эй Верховно Соведэй Элүүрые хамгаалгын, социальна хангалгын ба спортын талаар комиссиин хүдэлмэри тухай тогтоол баталан абтаба.

РСФСР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Указуудые баталха тухай асуудал сесси хаража үзөө. Республикын Верховно Соведэй Президиумэй Секретарь Х. П. Нешков элидхэл хээ. Верховно Совет Указуудые баталжа, зохихо хуули ба тогтоол баталан абаба.

Заседани дээрэ РСФСР-эй Верховно Соведэй сагүргэлжын комиссинуудай бүридэлдэ хубилалтанууд хэгдэһэн байна.

Энээгээр РСФСР-эй Верховно Соведэй сесси хүдэлмэреэ дүүргээ.

[ТАСС].

КПСС-эй ГОРКОМОЙ ПЛЕНУМ

КПСС-эй Улаан-Үдын горкомой V пленум уржадэр боложо, «КПСС-эй XXVII съездын шиидхэбэринүүдһээ уламжалан абтаһан шиидхэбэринүүдэй дүүргэлтые хинан шалгаха хэрэг саашадань нарижуулан һайжаруулха талаар Улаан-Үдэ хотын партийна организацинуудай бэелүүлхэ зорилгонууд тухай» асуудал зүбшэн хэлсэгдэбэ. Партиин Улаан-Үдын горкомой нэгэдэхи секретарь П. А. Чукреев тус асуудалаар элидхэл хээ.

КПСС-эй Октябрьска райкомой нэгэдэхи секретарь И. А. Антакшинова, локомотив-вагон заһабарилгын заводой парткомой секретарь А. Я. Пнядин, прибор бүтээлгын нэгэдэлэй хүдэлмэришэн, партгрупорг Д. Д. Бадмадашиева, Буряадай мебельно-модо болбосоруулгын комбинадай директор А. П. Шапиро, барилга-хабсаралгын 7-дохи управлениин бригадир, «Жилгражданстрой» трестын парткомой гэшүүн Г. П. Литвинцева, Буряадай АССР-эй дотоодын хэрэгүүдэй министрэй орлогшо В. И. Павлов, 1-дэхи пищеторгын багсалалгын цехэй начальник, захиргаанай ажал ябуулгые хинан шалгаха талаар комиссиин түрүүлэгшэ М. А. Ефремова, Зүүн-Сибириин технологическа институдай парткомой секретарь О. А. Морозов, Улаан-Үдын локомотивна депогой машинист, ашаглалгын цехэй захиргаанай ажал ябуулгые хинан шалгаха талаар комиссиин түрүүлэгшэ В. А. Кондрашов гэгшэд элидхэл зүбшэн хэлсэлгэдэ хабаадалсаба.

Пленумэй үзэмжэдэ табигдаһан асуудалаар зохихо тогтоол баталагдан абтаа.

Улаан-Үдэ хотын юрэнхы эрдэмэй һургуулинуудта реформо бэелүүлхэ талаар ябуулагдажа байһан хүдэлмэри тухай мэдээсэл КПСС-эй горкомой хоёрдохи секретарь Р. Р. Хориноева хэһэн байна.

Партиин горкомой үзэл сурталай комиссинуудай бүридэл нэгэн дуугаар мүн лэ баталагдаа.

КПСС-эй обкомой пропаганда болон агитациин таһагые даагша В. М. Горлов, партиин обкомой партийно-эмхидхэлэй хүдэлмэриин таһагые даагшын орлогшо В. П. Грехов пленумэй хүдэлмэридэ хабаадалсаа.

СЕМИНАР НЭЭГДЭБЭ

Республикын КПСС-эй горком болон райкомуудай нэгэдэхи секретарьнарай семинарай хүдэлмэри Петропавловка тосхондо партиин райкомой заседаниин зал соо эхилбэ. Энэ семинарые КПСС-эй ЦК-гай гэшүүндэ кандидат, КПСС-эй обкомой нэгэдэхи секретарь А. М. Беляков нээһэн байна.

Энэ семинар дээрэ КПСС-эй Зэдын райкомой нэгэдэхи секретарь В. А. Иванов үгэ хэлэбэ. Экономикые хурдадхалгын замда шэлжүүлэн оруулха партийна талаар хүтэлбэрилгын, арга дүршэлые шэнэдхэн хубилгаха талаар партиин райкомой ябуулжа байһан хүдэлмэри тухай тэрэ хөөрэбэ.

Семинарай түрүүшын үдэр энээндэ хабаадагшад Оёорой совхоздо ошоһон байна. Тус ажахын директор С. М. Филиппов үхэр мал шахан таргалуулгын технологи болон тэдэнэй экономическа үрэ дүнгүүд тухай, тэрэшэлэн арбан хоёрдохи табан жэлэй туршада совхозой социально-экономическа хүгжэлтын түсэб тухай хөөрэжэ үгөө.

Тэрэнэй һүүлээр районно партийна организацинуудай хүтэлбэрилэгшэд «Мир», Ленинэй нэрэмжэтэ колхозуудта ошожо, туфоблок үйлэдбэрилгэтэй танилсаһан, тэрээгээр хайшан гээд гэрнүүдые баридаг байһыень хараба. Ленинэй нэрэмжэтэ колхозой КПСС-эй XXVII съездын нэрэмжэтэ Булагай һү һаалиин фермэдэ ерэхэдэнь, фермые даагша А. Г. Югова мал үсхэбэрилхэ хэрэг тухай, бригадна подрядай гуримаар ажалаа эмхидхэдэг дүй дүршэл болон хүдэлмэриин үрэ дүнгүүд тухай дэлгэрэнгыгээр хөөрөө. Тэрэшэлэн энэ уулзалгын үедэ МТФ-гэй партийна бүлэгые даагша В. И. Шадрина, ВАСХНИЛ-ай Сибириин отделениин Буряадай хүдөө ажахын эрдэм-шэнжэлгын институдай һү һаалиин үүлтэртэ мал үсхэбэрилгын лабораториие даагша А. Е. Хажеев, хүдөө ажахын эрдэмэй доктор, профессор К. Т. Ильин, Ленинэй нэрэмжэтэ колхозой түрүүлэгшэ Л. С. Мадагуев гэгшэд үгэ хэлэбэ.

Семинарта хабаадагшад Петропавловка тосхондохи колбаса гаргадаг цехэй, соёлой-спортивна комплексын хүдэлмэритэй танилсаа. Үдэшэниинь районой уран һайханай самодеятельностиин оюун бэлигтэн айлшадта концерт харуулаа.

Семинарай хүдэлмэридэ КПСС-эй обкомой секретарьнар К. А. Албашеев, К. К. Шомоев, КПСС-эй обкомой таһагуудые даагшанар А. А. Молитвин, В. М. Горлов, республикын Госагропромой түрүүлэгшэ А. И. Плотников, республикын Госагропромой түрүүлэгшын нэгэдэхи орлогшо министр Н. Н. Найданов хабаадана.

РСФСР-эй Верховно Соведэй Президиумэй УКАЗ

«РСФСР-эй соёлой габьяата «хүдэлмэрилэгшэ» гэһэн хүндэтэ нэрэ зэргэ олгохо тухай

Совет соёл болбосоролой һалбарида аша габьяатай байһанайнь ба олон жэлэй туршада ашаг үрэтэйгөөр хүдэлһэнэйнь түлөө РСФСР-эй «Знание» бүлгэмэй Буряадай республиканска эмхиин правлениин дэргэдэхи комиссиин түрүүлэгшэ КРЯНЕВ Борис Петровичто «РСФСР-эй СОЁЛОЙ ГАБЬЯАТА ХҮДЭЛМЭРИЛЭГШЭ» гэһэн хүндэтэ нэрэ зэргэ олгохо.

РСФСР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Түрүүлэгшэ В. ОРЛОВ.

РСФСР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Секретарь Х. НЕШКОВ.

Москва, 1986 оной сентябриин 11.

ШАГНАЛ

Республикын геологиин зургаанудта олон жэлэй туршада ашаг үрэтэйгөөр ажаллаһанайнь түлөө, түрэһөөр 50 наһа гүйсэһэнтэйнь дашарамдуулан, Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй Президиум Ципиканай геолого-бэдэрэлгын партиин начальник Шарастепанов Ким Цыренбазаровичые Хүндэлэлэй грамотаар шагнаба.

* * *

Хүдөө ажахые хүгжөөлгэдэ аша габьяатай байһанайнь түлөө Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй Президиум Яруунын районой «Целинный» совхозой машинно-тракторно мастерскойнуудые даагша Радионов Анатолий Семеновичто «Буряадай АССР-эй хүдөө ажахын габьяата механизатор» гэһэн хүндэтэ нэрэ зэргэ олгобо.

Республикын элүүрые хамгаалгын органуудта олон жэлэй туршада оролдосотойгоор ажаллаһанайнь түлөө Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй Президиум Буряадай АССР-эй элүүрые хамгаалгын министр Мадыева Любовь Дансарановнае Хүндэлэлэй грамотаар шагнаба.

Партийна болон ажахын органуудта олон жэлэй туршада ашаг үрэтэйгөөр ажаллаһанайнь түлөө, түрэһөөр 50 наһа гүйсэһэнтэйнь дашарамдуулан, Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй Президиум Захааминай районой агропромышленна комплексын хүдэлмэрилэгшэдэй профсоюзна райкомой түрүүлэгшэ Санжеев Владимир Цыденжаповичые Хүндэлэлэй грамотаар шагнаа.

Жэлэйнгээ түсэбүүдые амжалтатайгаар бэелүүлэе!

ТЭЖЭЭЛ БУЙЛУУЛГА ГУРИМШУУЛАГДАА

...зэргээр ...үргэхэ гэжэ хүдөөгэй ...хэлсэдэг ааб даа. ...оор хэлэбэл, тэжээл ...цехэй хүдэлмэри... ...лиин үрэ дүнгүүд ...ндыдана гээшэ.

...олнүүдтэ манай фер...шад тус тустаа ба...шхонууд соо халуун ...оөһэдөө дэбтээжэ ...оулдэг байһан юм. ...эндэмнай оньһожо... ...цех баригдажа, ...амһартанууд соо ...һолоомон, талха ...зүйл, мүн шэнгэн ...буйлуулагдана. Сүүд...дэһэн, буйлуулагда... тэжээл эндэ бэл... ...шээнь, С-7 түхэлэй ...соо хэршэгдэһэн ...үйрүүлэгдэһэн тал... ...дээрэнь кальци... ...содо, тэжээлэй даб...дожо, худхагдажа, ...туршада халуун ...дэбтээгдэдэг, эһэг...нь тэрэнэй бага ...хойнонь фосфадай ...натриин карбамид ...Иигэжэ бэлдэһэн, ...һан тэжээлые мал ...дидэг, һү шэмээ...лүүлдэг юм.

...һаагдажа байһан 200 ...дһээ мүнөө үдэртөө ...хүрэтэр килограмм ... Урда жэлнүүдтэ ...та энээнһээ 500—600 ...ээр бага һүн абта...

...һээ малай тэжээ...ээр буйлуулха хэрэг... ...най тус цехэй хү...шэд ехэ оролдолго ...шэ. Эндэ хүдэлдэг ...ва, Ю. С. Неделяев. ...попов гэгшэд даа...рэ харюусалга ехэ...дадаг хүнүүд. Һая... ...цех соогоо тугалнуу...буйлуулдаг болоо...

...ябрь һарын эхин...эжээлыень буйлуул...эй, үнеэдые үдэ... ...һанаймнай ашаар ...үбэлжэлгын эхи...нэй доошолхо ушар ...үзэгдөөгүй. Мүнөө ...ше дутуугүй ехэ ... Сагаан эдеэ ...нгээ түсэбые бүри ...эр дүүргээ һэмди. ...энэ жэлдэ бүхы ...үнеэн бүриһөө 2000 ...һаа дээшэ һү һаа...аргатай байнабди. ...11 һарада үнеэн бү...зэргээр 1972 ки... һүн һаагданхай. Энэ ...өө манай коллектив районой соогоо мүрысөөндэ гурбадахи һуури эзэлжэ ябана.

Фермын түрүү һаалишад Альфия Ганеева, Нина Татамирова, Валентина Жербаханова, Дарима Тулбурова, Надежда Карпутина гэгшэд бүри мүнөө үнеэн бүриингөө һү һаамые 2000 килограммһаа дээшэ гарганхай.

Тэжээл буйлуулгые гуримшуулаад, ажалай эмхидхэлые һайжаруулжа, хүдэлмэриин гурим болон технологическа журамые наринаар сахидаг болоод байхада, үйлэдбэриин үрэ дүнгүүд хараа байса дээшэлнэ.

Эндэ хамтын подрядай гуримаар хүдэлдэг болоһонοймнай аша үрэ элитээр харагдаа. Хүнүүд өөр өөрынгөө ажалда харюусалга ехэтэйгээр хандадаг, малай байха газарые ходо сэбэр, хуурай байлгаха гэжэ оролдодог болоо. Хүн бүхэнэй ажалда хабаадаһанай аша үрые (КТУ) фермын совет дээрэ тодорхойлходоо, эдэ бүгэдые хуу хараада абана ха юмбибди. Илангаяа һүн хэр сэбэрээр тушаагданаб, фермэ дээрэ ариг сэбэр ямараар сахигданаб гэжэ харанабди.

Гансахан һү һааха, тушааха түсэбтэ даабариин дүүргэлтэһээнь бэшэ, мүн тэрэнэй шанарһаа, ажалдаа хандасаһаань, коллективэй ажабайдалда ямараар хабаадалсаһанһаань хүнүүдэй ажалай түлөөһэн дулдыдадаг болоо. Эдэ бүгэдын ашаар һаалишан бүхэнэй һарын салин 230—240 түхэриг хүрэтэрөө дээшэлээ.

Бэшүүрэй районой Бэшүүрэй совхозой, Сэлэнгын районой Карл Марксын нэрэмжэтэ колхозой малшадай үүсхэл уряае һайшаан дэмжэжэ, социалис мүрысөөнэйнгөө эршые улам шангадхан хүдэлхэ гэжэ манай коллектив шиидээ. Үбэлэй һарануудта үнеэн бүриһөө 1100 килограммһаа бага бэшэ һү һааха, бүхы продукцияа нэгэдэхи сортоор тушааха гэжэ манайхин социалис уялганууд соогоо бэшээ.

Коллективэй, хүн бүхэнэй абаһан социалис уялга, мүрысөөнэй гурим, урмашуулгын хэмжээнүүд гэхэ мэтэ улаан булан соо һайнаар гоёогдожо үлгэгдэнхэй. Һаагдаһан һүнэй үдэр бүриин дүнгүүд, хэнэй түрүүлжэ, хэнэй гээгдэжэ ябаһаниие тодоор харуулжа байдагбди.

А. ГАНЕЕВ,
Хяагтын районой «Пограничный» совхозой Хяагтын-Адагай фермые даагша.

Үнгэрһэн ноябрь һарын 15-да модо хэмжүүрлэн тайралга дээрэ хүдэлдэг В. И. Невзгодовой бригада жэлэйнгээ түсэб дүүргэбэ. Эдэнэр жэлэй эхинһээ хамта дээрэнь 216,5 мянган кубометр модо хэмжүүрлэн тайраа бшуу.

Түгэс дүүргэбэ

Селенгинскын модоной баазын түрүү бригадын энэ амжалтадань участогай ахалагша мастер И. Т. Павловай хубита ехэ.

Модо хэмжүүрлэн тайрахын урда таарулан табидаг оньһон түхеэрэлгын оператор Н. Ф. Шичкин, хьхад автомат линиин оператор А. К. Шерстобитов, крановщик В. И. Тунгусов, слесарь А. В. Мельников, электрик Н. Н. Дорохов гэгшэд урматай ажаллана.

М. СУТУРИН.

ШЭНЭ УЯЛГАНУУД

Улаан-Үдын нарин сэмбын комбинадай 400 хүдэлмэришэн жэлэйнгээ түсэб дүүргээ. Утаһа ээрэлгын үйлэдбэриин 26 хүн энэ хилые дабаһан тухайгаа мэдээсэнхэй. Һамналгын аппарадуудай оператор Т. В. Данчинова, ээрэгшэ Т. М. Шолонова, утаһа шэрдэгшэ А. И. Тихонов гэгшэд тэдэнэй тоодо оролсоно.

Нэхэлгын үйлэдбэриин 31 хүн 1987 оной тоосоогоор ажаллана. Эрхим түрүү нэхэгшэд Л. Е. Алемасова, Л. Л. Плесовская, З. Г. Алексеева гэгшэд бултанһаа урид 1986 оной түсэб дүүргээ. Илгалгын цехэй 22 бригада бүхыдөө үнгэрһэн арбан нэгэ һарын туршада эршэмтэй шангаар ажаллажа гараа. С. Я. Козулинагай, Т. Д. Сахиновагай, Л. П. Аберовагай бригаданууд ажал эмхидхэлгын түрүү онол арганаудые хэрэглэһэнэй, ажалай бүтээсые дээшэлүүлһэнэй ашаар түсэбтэ табан жэлэй түрүүшын жэлэй даабаринуудые урагшатай бэелүүлһэн байна.

Тиихэдэ хубиин дээшэлүүлэгдэһэн уялгануудые абагшад олошорно. Жэшээлхэдэ, ээрэгшэ Т. М. Шолонова Агуу Октябриин 70 жэлэй ой болотор 2 жэлэй, харин нэхэгшэ З. Г. Алексеева 2,5 жэлэй түсэб сум бэелүүлхэ уялгануудые абаа. Тиихэдээ З. Г. Алексеева продукциин сортностиие 3 процентээр дээшэлүүлхэ гэжэ шиидээ.

И. ГУСЛЯКОВА,
комбинадай социалис мүрысөөнэй талаар инженер.

Улаан-Үдын Ленинэй орденто локомотив-вагон заһабарилгын заводой электро-заһабарилгын цехэй коллектив бүхы заводой цехүүдые электрын элшэ хүсөөр хангадаг, электродвигательнүүдые заһабаридаг юм. Ажалай Алдар Солын III шатын орденто Цырен-Данзан Батуевич Токтохоевой хүтэлбэрилдэг бригадын гэшүүд эрхим дүнгүүдтэй.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Ц-Д. Б. Токтохоев.

С. БАЛДУЕВАЙ фото.

Хүдөө ажахын ШЭНЖЭЛЭЛ

ЭРШЭЕЭ ЗААХАШЬЕ ҺУЛАДХАХАГҮЙ

Буряад оронoймнай мал ажалай хүдэлмэрилэгшэд арбан хоёрдохи түсэбтэ табан жэлэй түрүүшын жэлдэ муу бэшээр хүдэлжэ байна гэжэ үнгэрһэн 11 һарын дүнгүүд гэршэлэн харуулна.

Бүхы малай болон шубуудай мяха гүрэндэ худалдаха жэлэй түсэб 90 процентдэ хүргэгдэбэ. Үнгэрһэн жэлэй энэ үеынхиһөө 2 мянга шахуу тонноор ехэ мяхан худалдагдаа. Мүн үнгэрһэн һарын 15 хоногто 5709 тонно мяхан тушаагдаа. Энээгээр бодоходо, ажахынууд үлэһэн саг соо үшөө 7,3 мянган тонно мяха худалдажа, жэлэйнгээ түсэбые амжалтатайгаар дүүргэхэ аргатай.

Энэ жэлдэ олонхи районуудай ажахынууд үхэрнүүдые, хонидые һайнаар шахан таргалуулжа, мяха худалдалгые нилээд дээшэлүүлжэ шадаа. Мухар-Шэбэрэй, Зэдын, Кабанскын, Хэжэнгын, Сэлэнгын, Түнхэнэй районуудай колхоз, совхозуудай мяханай комбинадуудта тушааһан үхэр бүхэниинь 355—360 килограмм татаа. Сэлэнгын, Түнхэнэй районуудай ажахынууд тус тустаа 107—118 килограмм шэгнүүртэй гахайнуудые, 37—38 килограмм шэгнүүртэй хонидые тушаагаа.

«Птицепром» трестын ажахынууд нёдондонойхиһоо һураггүй ехэ шубуунай мяха гүрэндөө тушаажа, жэлэйнгээ түсэбые болзорһоонь урид, 104 процент дүүргээд байна.

Гэхэтэй хамта Баунтын, Тарбагатайн, Хяагтын, Прибайкалиин болон бусад хэдэн районууд гүрэндэ мяха худалдаха түсэбөө һаял 53—83 процентдэ хүргөөд байна. Тиимэһээ тэндэхи ажахынууд энэ даабаряа заатагүй дүүргэхын тула бүхы шухала хэмжээ абаха, бии байһан арга боломжонуудаа гүйсэд хэрэглэхэ зэргэтэй болоно.

Мүнөө декабриин 1-нэй мэдээгээр республикын бүхы шахуу районууд (Хэжэнгын, Ахын, Прибайкалиин, Тарбагатайн районуудһаа бэшэниинь) һү гүрэндэ худалдаха жэлэй түсэбые болзорһоонь урид дүүргээ. Бүхыдөө 142,8 мянган тонно һүн тушаагдажа, жэлэй түсэб 105 процент дүүргэгдэбэ. Үнгэрһэн жэлэй энэ үеынхиһөө 20 мянга шахуу тонноор ехэ һүн гүрэндэ оруулагдаа.

Ноябриин хоёрдохи хахадта 4555 тонно һүнэй тушаагдаһаарнь бодоходо жэлэй дүүрэтэр түсэбһөө гадуур 9,5 мянган тонноһоо бага бэшэ сагаан эдеэнэй продукци тушаагдаха аргатай байна.

Тиигэбэшье энээгээр һанаагаа амарха үндэһэн үгы. Байгша ондо бүхы республика соогоо үнеэн бүриһөө 2000 килограммһаа бага бэшэ һү һаахын түлөө мүрысөөн эршэмтэйгээр дэлгэрэнхэй гээшэ. Энэ хэмжээндэ хүрэхын түлөө үлэһэн саг соо бүхы арга боломжоёо элсүүлэн хүдэлхэ гээшэ ажахы, фермэ, һаалишан бүхэнэй нэрэ хүндын хэрэг болоно.

Жэлэй эхинһээ хойшо 163,6 миллион үлүүтэй үндэгэн гүрэндэ худалдагдаа. Ондоогоор хэлэбэл, нёдондонойхиһоо 2,1 миллионоор олон үндэгэн худалдагдаһан болоно.

Энэ жэлдэ республикын бүхы ажахынууд хамтадань 24.500 центнер (сэбэр утаһанда оруулагдаһан) нооһо гүрэндэ худалдаха ёһотой аад, мүнөө 23.342 центнер тушаагаад байна. Энэнь нёдондонойхиһоо зарим тэды ехэ байбашье, түсэбэй дүүргэгдэхэнь тон бэрхэтэй болонхой. Һүүлэй 15 хоногто районуудһаа оройдоол 34 центнер нооһон бэлэдхэлэй пунктнуудта оруулагдаа. Тиимэһээ жэлэй дүүрэтэр хүн зоной хубиин ажахынуудай хонидой нооһо худалдажа абаха, колхоз, совхозуудай амбаар, складуудта үлэһэн нооһо хуу суглуулжа тушааха түсэб дүүргэхын тула бүхы хэмжээ абаха шухала.

РЕСПУБЛИКЫН РАЙОНУУДАЙ МАЛ АЖАЛАЙ ПРОДУКТНУУДЫЕ ГҮРЭНДЭ ХУДАЛДАХА ЖЭЛЭЙ ТҮСЭБЫЕ ХЭР ДҮҮРГЭЖЭ БАЙҺАН ТУХАЙ

1986 оной декабриин 1-нэй МЭДЭЭН

(Түсэбэй дүүргэлгэ процентээр)

Районууд	Мяхан	Һүн	Үндэгэн	Нооһон
Сэлэнгын	102	105	—	91
Ахын	99	95	—	98
Захааминай	96	103	—	95
Кабанскын	96	102	145	—
Яруунын	95	101	—	108
Ивалгын	95	105	9,3	107
Зэгарайн	94	107	2,4 дахин	95
Мухар-Шэбэрэй	94	106	—	102
Хориин	93	108	99	90
Түнхэнэй	92	108	—	110
Хойто-Байгалай	91	115	—	—
Бэшүүрэй	87	135	—	92
Хэжэнгын	87	98	—	105
Хурамхаанай	84	116	—	97
Зэдын	83	105	162	92
Прибайкалиин	83	129	—	—
Хяагтын	78	104	—	93
Тарбагатайн	76	93	—	98
Баргажанай	75	120	—	91
Баунтын	53	135	—	—
Республика бүхыдөө	90	105	99	95

ПРОФСОЮЗАЙ АЖАБАЙДАЛ

ТООСООН БА hУНГАЛТА

ХАНГАЛГЫН ШАНАРТА ОНСО АНХАРАЛ

Медицинскэ хүдэлмэрилэгшэдэй профсоюзай обкомой тоосоото-hунгалтын конференци болоожо дүүрэбэ. Профсоюзай областной комитедэй тоосоото элидхэл обкомой түрүүлэгшэ В. П. Балданова хээ.

КПСС-эй XXVII съездын табиhан асари ехэ зорилгонуудые бодото дээрэнь бэелүүлхэ хэрэгтэ профсоюзууд шухала үүргэ дүүргэхэ ёhотой. Профсоюзай организацинууд гүрэнэй түсэбүүдые дүүргэхэ, социалис мүрысөө дэлгэрүүлхэ, хаа хаанагүй журам заршам бэхижүүлхэ, ажалай бүтээсэ дээшэлүүлхэ хэрэгтэ ажалшадые элсүүлхэ талаар ехэ хүдэлмэри ябуулха ёhотой.

1984 оной ноябрь hарhаа хойшо үнгэрhэн тоосоото үе соо медицинскэ хүдэлмэрилэгшэдэй профсоюзай областной комитет больницанууд болон поликлиникэнүүдэй, аптекэнүүдэй болон санаторинуудай, эмнэлгын бусадшье эмхи зургаануудай хүдэлмэриие hайжаруулха талаар ехэ оролдолго гаргаа. Гэхэтэй хамта үнгэрhэн тоосоото үедэ республикын элүүрые хамгаалгын эмхи зургаануудай материально-техническэ үндэhэн hуури бэхижөө. Капитальна барилгада арбан нэгэдэхи табан жэлэй туршада аяар 12 миллион түхэриг мүнгэн гаргагдаа. Гэбэшье байшан оной 10 hарын туршада түсэблэгдэhэн мүнгэнэй оройдоо 40 процентынь ашаглагдаад байна. Сэлэн-Дүүмын больница, Бэргэжэнай больницын хирургическа корпус, Октябрьска районой [illegible] райлалгын байшан бирын сагта ашаглалгада оруулагдахаар хараалагдана. Колхоз болон совхозууд врачебна 5 амбулатори, фельдшерскэ 10 пункт түхеэржэ үгөө. Бүхы дээрээ эмнэлгын эмхи зургаануудай барилгын муугаар ябуулагдажа байхадань, профсоюзай организацинууд энэ талаар бүхы дохихо хэмжээнүүдые абаагүй гэжэ тэмдэглэхэ хэрэгтэй.

Профсоюзай областной комитет кадрнуудай мэргэжэл шадабари дээшэлүүлхэ асуудалда сэг үргэлжэ анхарал хандуулдаг байгаа. Жэл бүри 400 гаран врач Москвагай, Ленинградай болон бусад томо хотонуудай институтнуудта ошожо, мэргэжэлээ дээшэлүүлээ. Тиихэдэ 400 гаран врач аттестаци гараhан байна.

Арбан нэгэдэхи табан жэлэй түрүүшын эрхим hайнаар ажаллаhан 42 врач болон медицинскэ хүдэлмэрилэгшэд совет гүрэнэй ордонууд болон медальнуудаар шагнагдаа. Кабанскын районой Сэлэнгинскын больницын Ленинэй ордено врач Галина Егоровна Юрьева тэдэнэй тоодо оролсоно. Тэрэ 27 жэл соо таhалгаряагүйгөөр врач хэзэрэн ажаллаадаг юм.

Мүнөө республика соомнай РСФСР-эй болон Буряадай АССР-эй габьяата 236 врач, «Элүүрые хамгаалгын отличник» гэhэн тэмдэгтэй 350 хүдэлмэрилэгшэ, республикын Верховно Соведэй, мүн арадай депутадуудай нютагай Соведүүдэй депутадаар hунгагдаhан 200 хүн ажаллажа байна.

Гэхэтэй хамта кадрнуудай мэргэжэл дээшэлүүлхэ, медицинскэ мүнөө үеын түхеэрэлгэнүүдые улам ехээр хэрэглэдэг болоhон байбашье, элүүрые хамгаалгын хүдэлмэриин шанар республика соомнай үшөөл эрид hайжаруулагдаагүй гэжэ тэмдэглэхэ хэрэгтэй. Ажалшадай үбшэлөөд, ажалаа хэнгүй ябаха ушарнууд үсөөрнэгүй. Юундэб гэхэдэ, үбшэ hэргылхэ талаар хүдэлмэридэ дутагдалнууд олон байна бшуу.

Үбшэнhөө болоожо үйлэдбэриhөө hамшаха ябадал манай гүрэн соо ехэ гарза хохидол ушаруулна. Тиихэдэ жэл бүри социальна страхованиин бюджедhээ олон миллион түхэриг үбшэлэгшэдтэ түлэгдэдэг байна. Гэхэтэй хамта ,саг зууршаар ажалhаа сүлөөлхэ тухай документнүүдтэ хайша хэрэгээр, хуули бусаар хандаха ушарнууд врачнуудай зүгhөө дайралдадаг гэжэ элидхэлшэ хэлээд, хэдэн хэдэн тодорхой жэшээнүүдые дурдаба.

КПСС-эй XXVII съездын шиидхэбэринүүдэй ёhоор бүхы хүн зоной бэеын элүүрые шалгаха зорилго медицинскэ хүдэлмэрилэгшэдэй урда табигдаhан байна. Энэ талаар Баунтын, Захааминай, Хориин районуудай элүүрые хамгаалгын эмхи зургаанууд хүдэлмэриеэ hайнаар ябуулна.

Республикын медицинын хүдэлмэрилэгшэдэй профсоюзай обком эмнэлгын эмхи зургаануудай коллективүүдэй хоорондо социалис мүрысөө эмхидхэхэ, медицинскэ туhаламжын хүдэлмэри нарижуулха, эм домоор хүн зониие hайнаар хангаха, малшад болон таряашадые хангалгые hайжаруулха, шэнэ эргэ боломжонуудые элирүүлхэ талаар зарим тэды хүдэлмэри ябуулаа. Элүүрые хамгаалгын шухала асуудалнууд профсоюзай обкомой пленум дээрэ, мүн обкомой президиумэй заседанинууд дээрэ зүбшэн хэлсэгдэдэг байгаа. Коллективүүдэй хүдэлмэриин ашаг үрэ дээшэлүүлхэ, медицинскэ хүдэлмэрилэгшэдэй ажалдаа коммунис ёhоор хандаха асуудалнуудта профсоюзай организацинууд гол анхаралаа хандуулаа. Коллективээрээ, мүн ами амяраа социалис уялганууды абаха ёhо заншал улам үргэдэжэ байнхай.

Н. А. Семашкын нэрэмжэтэ республиканска больницын коллективтэ социалис мүрысөөн hайнаар эмхидхэгдэнхэй. Социалис мүрысөөнэй дүнгүүдтэ, тэрэниие олондо соносхохо хэрэгтэ эндэ ехэ анхарал хандуулагдадаг юм. Тиимэhээ хүн зониие аргалха түсэбынь тус больницада амжалтатайгаар дүүргэгдэдэг байна.

«Горячинск» курортын коллектив 1985 ондо ажалдаа эрхим дүнгүүдые түйлаhанайнгаа түлөө Курортнуудай Центральна Соведэй, медицинскэ хүдэлмэрилэгшэдэй профсоюзай ЦК-гай Хүндэлэлэй грамотаар шагнагдаhан алдартай. Улаан-Үдын 84-дэхи аптекын, Улаан-Үдын 3-дахи больницын коллективүүдэй хүдэлмэриеэ hайнаар эмхидхэдэгые тэмдэглэхэ хэрэгтэй.

Гэхэтэй хамта Түнхэнэй, Баргажанай, Зэдын, Хэжэнгын, Хяагтын районуудай зарим медицинскэ эмхи зургаануудай хүдэлмэридэ дутагдалнууд үшөөл олон байhаар. Тодорхойлбол, зарим районуудта эмнэлгын эмхи зургаануудай хүдэлмэрилэгшэд үбшэлжэ, ажалhаа ехээр hамшана. Жэшээлхэдэ, Зэдын районой Петропавловкын районно больницын хүдэлмэрилэгшэд 1985 ондо 100 хүндэ абажа тоолобол, аяар 1817 үдэр ажаллаагүй. Иимэ ушар хүдөө ажахын, промышленностиингшье hалбаридашье үзэгдэдэггүй юм. «Медтехникын» предприятида, Дээдэ-Онгостойн амаралтын байшанда, Элүүрые хамгаалгын министерствын автопредприятида үбшэлэгшэдэй тоо олон байдаг.

Медицинскэ хүдэлмэрилэгшэдэй hайнаар ажаллаха эрхэ байдал хангаха гээшэ шухала хэрэг. Баунтын, Захааминай районуудай, мүн Улаан-Үдын хэдэ хэдэн больницануудта энэ талаар оролдолго гаргаhанай ашаар хүдэлмэрилэгшэдэйнь үбшэлхэ ябадал нилээд үсөөрэнхэй.

Медицинскэ хүдэлмэрилэгшэдэй элүүр энхэ байдалые хангаха талаар хэмжээнүүд абтадаг. Жэшээлхэдэ, тоосоото үе соо hалбариин 1109 хүн курортнууд болон санаторинуудта амараа.

Элидхэлшэ саашаданъ соёлой ба хүмүүжүүлгын хүдэлмэри hайжаруулха тухай асуудалда дэлгэрэнгыгээр тогтобо. Тиихэдээ «Профсоюзай бүлэг бүридэ — ажалай журам, медицинскэ этикэ эбдэгшэдгүй байха!» гэhэн хүдэлөөн үргэнөөр нэбтэрүүлэгдэхэ ёhотой гэжэ зааба.

Профсоюзуудай комитедүүдэй хүдэлмэриин онол аргые саашадань нарижуулха, өөрынгөө абаhан ба дээдын партийна, совет, профсоюзай органуудай тогтоолнуудые дүүргэлтын хойноhоо хиналта hайжаруулха тухай асуудалда областной комитет горитой анхарал хандуулдаг байгаа. Комитет тоосоото үе соо бүхыдөө 50 гаран асуудал бэлдэжэ, президиумэй заседани дээрэ зүбшэн хэлсээ. Бусад hалбариин областной комитедүүдтэй хамта 2 асуудал зүбшэн хэлсэгдэhэн байна.

Элидхэл зүбшэн хэлсэлгэдэ нэн түрүүлэн хэбаадаhан республиканска больницын ахамад врач В. В. Ангапов үгэ хэлэхэдээ, медицинскэ хүдэлмэрилэгшэдэй ,коллективүүдэй хоорондо социалис мүрысөө яажа эмхидхэдэг тухайгаа хөөрэжэ үгэбэ. Удаань Улаан-Үдын 7-дохи поликлиникын профкомой түрүүлэгшэ врач К. К .Ердомаева барилгашадай бэеын элүүрые хамгаалха талаар бэелүүлдэг хэмжээ ябуулганууд тухай хөөрэхэдөө, тэдэнэй дунда үбшэлжэ, хүдэлмэриhөө hамшаха ябадал үсөөрөө гэжэ тэмдэглэбэ.

Захааминай районой түбэй больницын ахамад медсестра В. П. Кривопалова үгэ хэлэхэдээ, медицинскэ эмхи зургаануудые заhабарилха болоходо ,барилгын материалнууд, шэрэ гэхэ мэтэ юумэн дутагдажал байдаг. Тиихэдэ больницадань 8 байратай гэр барилгада мүнгэ hомолхые дурадхаба. Соёлой-спортивна хүдэлмэридэ эдэбхитэйгээр хабаададаг тухайгаа хөөрөөд, дутагдалнуудаа усадхажа, Агуу Октябриин 70 жэлэй ойе ажалай бэлэгүүдтэйгээр угтахын түлөө социалис мүрысөө үргэнөөр дэлгэрүүлжэ эхилээбди гэжэ тэрэ хэлэбэ.

Республикын элүүрые хамгаалгын министрэй орлогшо К. Ж. Маланов, республикын СЭС-эй ахамад врач П. Д. Афанасьев, Прибайкалиин районой түбэй больницын ахамад врач О. А. Бэйрамов, Улаан-Үдын медицинскэ училищиин студентка Лариса Волкова болон бусад үгэ хэлэhэн байна. Тэдэнэр профсоюзай организацинуудай хүдэлмэри hайжаруулха тухай олон дурадхалнуудые оруулаа.

Гэбэшье, медицинскэ хүдэлмэрилэгшэдэй профсоюзай обкомой тоосоото элидхэл соо үйлэдбэри дээрэ ажаллагшадые үшөөл муугаар хангадаг тухай багаар хэлэгдээ. Үгэ хэлэгшэдшье шанга шүүмжэлэл гаргаагүй гэхэдэ болохо. Тиимэhээ таряашад болон малшадые, завод, фабрикануудай хүдэлмэрилэгшэдые — республикынгаа бүхы хүн зониие мүнөө дээрээ улам hайнаар хангадаг болохо тухай дэлгэрэнгы, шууд сэхэ хөөрэлдөөн хэрэгтэй байгаа гэжэ тэмдэглээ.

Медицинскэ хүдэлмэрилэгшэдэй профсоюзай обкомой түрүүлэгшээр В. П. Балданова дахинаа hунгагдаба.

С. ОЧИРОВ.

ҮНДЭР ШАГНАЛДА ХҮРТЭГШЭД

ДҮРШЭЛТЭЙ МЕХАНИЗАТОР

Тээсгэн Сэлэнгын районоор албанайнгаа хэрэгээр ябахадаа, Тельманэй нэрэмжэтэ совхозой түрүү механизатор, Ажалай Улаан Тугай орденоор hаяхан шагнагдаhан Л. Л. Галсановтай заатагүй уулзаха hаналтай контородо ороод, тэрэниие hурагшалхадамнай, бухгалтери соо hууhан эхэнэрнүүд нэгэн дуугаар дарья табилдашаба:

— Леонид Лубсановичые мүнөө олохонь бэрхэтэй байха. Ниитын адууhа малда тэжээл шэрэжэ ябаа ёhотой. Үдын үе хадань гэртээ ерэhэн байжа болоо. Ошожо үзэгты,—гэжэ дурадхабад.

Хүн зонhоо hайсахан hурагшалжа, тосхоной захада байhан гэртэнь хүрэхэдэмнай, дунда зэргын бэетэй гэрэй эзэн эхэнэр урдаhаамнай угтажа:

— hаяхан хоолоо бариад ошоно hэн. Залуу малые шахан таргалуулдаг гүүртэдэ үбhэ шэрэнэб гээ бэлэй. Тиишэл ёhотой даа, — гэбэ.

Жаргалантаhаа гараhаар удаашье ябангүйгөөр Гусиноозерск тээшэ ошоhон трактын баруун хажууда, холо бэшэхэнэ түхеэрэгдэhэн малай байрада хүрэжэ ерэбэбди. Эндэшье тэрэниие олобогүйбди. «Үглөөнhөө хойшо талха таряа, hолоомо, үбhэ шэрэнэл даа. Мүнөө хайшаа, юу асархаяа ябаhаниинь мэдэгдэнэгүй. Үдэшэлэн лэ гэртэнь олохот»,— гэжэ үхэршэд найдуулаа бэлэй.

Тиигэжэ тэдэнэрэй дурадхалаар үглөө үдэшэлэнгынь hөөргөө бусахадаа, Леонид Лубсанович Галсановай гэртэнь дахинаа хүрэбэбди.

— Нэгэ час тухай болоо. Үбhэндэ ошобоб гээд гарана hэн. Хүлеэгыт даа, — гэжэ гэрэй эзэн эхэнэр маниие гэртэ орохыемнай уриба.

Залгагдажа баригдаhан ута гэрэй зүүн талын кухни соонь орообобди. Гэрэй эзэн эхэнэр ехэл сүлөөгүй пеэшэнэй хажууда тухашарна. Урдахи ханада үлгөөтэй байhан үнгэтэ фото-зураг дээрэhээ табяад наhанай хүн маниие харана. Бэдэрhэн хүмнай энэл байгаа ха юм даа гэжэ досоогоо бодобоб. Минии бодолые тааhан мэтэ «харадаг хүнтнай Леонид гээшэ. Таниха байгаа зон аабзат», — гэжэ гэрэй эзэн эхэнэр тэрэ дүрэ абаhаар манда hарбайна. «Үгы даа ,үгы» гэлдэбэбди. Тэрэмнай фото-зурагаа гартамни барюулжархёод, пеэшэнэйнгээ саагуур үгы болошобо. «Механизатор хүн гэхээр бэшэл» — гэжэ энээхэн зууранъ hанаадхиха хүм.

Уданшьегүй газааhаа дунда зэргын нилээд багжагаршаг бэетэй хүн орожо ерэбэ. Энэмнай хоёр үдэр соо бэдэрhэн тус ажахын түрүү механизаторнуудай нэгэн Леонид Галсанов болобо. Тэрээнтэй тиихэдэ дүтэ танилсаа hэмди.

...Жаргаланта нютагта түрэhэн Леонид долоодохи класс дүүргэhээр Сэлэнгын техническэ мэргэжэл олгодог училищида hуража, тракторист-машинистын 3-дахи классай мэргэжэл олоhон байха юм. Иигэжэ залуу хүбүүн 1960 онhоо хойшо түрэл ажахыдаа механизатораар амжалтатай хүдэлжэ ябана. Тэрэ тон түрүүн П. Н. Аюшеевэй даадаг тракторно-таряан ажалай бригадада хүдэлжэ эхилhэн намтартай. Леонид хуушарhан ДТ-54 түхэлэй тракторaар газар хахалаа, тарилгада, ургаса хуряалгада хабаадалсаа, үбhэ тэжээл малшадта шэрэдэг байгаа.

— Тэрэ холын хорёод гаран жэлые hанахань мүнөө бэрхэтэй байна. Түрүүшын үедэ трактор даажа абаад хүдэлхэдэ ехэл хүшэрхэн бэлэй. Хуушан трактор байгаа ха юм. Эбдэрхэ, hэатаха ушарнууд али олон дайралдаа. Пурбо Найдановичи Аюшеев ёhотойл багшамни гээшэ. Залуу трактористые дэмжээ, зүбшэл заабари үгөө. Тиихэдэ би Иван Бадмаевтай суг хамта ажалладаг байгаабди. Энэ нүхэрэй, аша туhа нилээд ехэ,— гэжэ Леонид Лубсанович дурсан хөөрэнэ.

Энэ хүнгэн бэшэ ажалда дары түргэн дадаха, hураха гээшэ бэрхэтэй. Теэд тэрэ түмэр түдэгэдэ, трактор машинада багаhаа хойшо дуратай хадаа энэ бүхы наhандаа шэлэhэн мэргэжэлдээ үнэн зүрхэнhөө дурлаа. Техникэ жолоодохо гээшэшни хахад хэрэг ха юм. Баян ургаса ургуулхын тула тракторист газараа hайнаар элдүүрилхэ, ургасаяа саг соонь тариха, хойноhоонь зүбөөр харууhалха, ургаса хуряалгада хабаадалсаха ёhотой бшуу.

— Юрэдөө, хүнэй хүбүүдэй хэдэг ажалынь эрхилжэ ябанаб гэжэ досоогоо бодохош даа. Республикынгаа, районойнгоо түрүү механизаторнуудай дүй дүршэлтэйнь танилсажа эхилээб. Газетэ, журналнуудые захижа уншадаг болооб. Тракторист гээшэшни агрономhоо нэгэшье дутуугүй, газар эрхилхэ технологиинь hайн мэдэхэ ёhотой ха юм. Тиигэhээр он, жэлнүүд ошожо, энэ ажалдаа бага-сага дүршөөб. Уданшьегүй өөрөө бэеэ даагаад хүдэлдэг болоо hэм,— гэжэ тэрэ хэлэбэ.

Леонид Лубсанович hүүлэй арбаад гаран жэлэй туршада МТЗ түхэлэй трактораар ажахыдаа элдэбын ажалые хэнэ. Жэл бүхэндэ үнгэргэгдэдэг шухала кампанинууд Галсановай хабаадалгагүйгөөр үнгэрдэггүй. Мүнөө тэрэ коммунист Доржи Цыреторович Халзановай хүтэлбэрилдэг бригадада амжалтатай хүдэлжэ ябана.

Түрүү механизаторай даажа абаhан техникэнь хододоо бэлэн, hайн байдаг. 1973 ондо тэрээндэ МТЗ-50 түхэлэй трактор даалгажа үгтөө hэн. Тэрээгээрээ арбаад гаран жэл соо капитальна нэгэшье заhабаригүйгөөр ажаллаа. 1984 ондо совхозынь Леонид Лубсановичта МТЗ-80 түхэлэй шэнэ трактор үгэhэн байха юм. Мүнөө энэ техникээрээ ашаг үрэтэйгөөр ажаллана. Нэгэдэхи классай механизатор тракторай саг соонь техническэ харуул хэдэг заншалтай. Иимэ харууhатай байhан техникэ эзэндээ хэдэн олон жэлэй хугасаа соо үнэн сэхээр алба хэнэ бшуу.

Ажалдаа онсо шалгараhандаа нүхэр Галсанов «Шэн габьяата ажалай түлөө», В. И. Ленинэй түрэhөөр 100 жэлэй ойн хүндэлэлдэ» гэhэн медаляар, «Арбан нэгэдэхи табан жэлэй ударник», «Залуушуулые hураган хүмүүжүүлэгшэ» гэhэн энгэрэй тэмдэгүүдээр шагнагдаhан байна. 1981 ондо тэрээндэ «Буряадай АССР-эй габьяата механизатор» гэhэн үндэр нэрэ зэргэ олгогдоо бэлэй. Нютагаархидынь Леонид Лубсановичые Жаргалантын сомоной Соведэй депутадаар hунгагаа. Тэрэ hунгагшадайнгаа этигэл найдабарииень харюулха гэжэ оролдоно.

Түрүү механизаторай гэр бүлэдэ hаяхан бүри баяртай мэдээсэл ерээ. «Арбан нэгэдэхи табан жэлэй дүнгөөр ажалдаа үндэр дүнгүүдые түйлаhанайнгаа түлөө» Сэлэнгын районой Тельманэй нэрэмжэтэ совхозой механизатор Л. Л. Галсанов Ажалай Улаан Тугай орденоор шагнагдаа гэжэ дуулахадаа Леонид Лубсанович түрүүнэйнгээ гээгүй hэн.

— Минии юу хэhэндэ иимэ үндэр шагнал барюулагдаха болоо юм гэжэ досоогоо hанааб. Нам шэнгеэр ажалладаг хүнүүд ажахы доторнай олон лэ! Юрэдөө, нютагайнгаа зоной урда, би үритэйб. Үшөөл hайнаар хүдэлхэ ёhотойб,—гэжэ тэрэ мэдүүлнэ.

Ажалша бэрхэ хүнүүд үнэн сэхэ хүдэлмэреэрээ иимэ үндэр хайрада хүртэнэ гээшэ даа.

Д. ДОНДОКОВ.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: механизатор Л. Л. Галсанов.

С. БАЛДУЕВАЙ фото.

БАРИЛГЫН ТАЛМАЙНУУД ДЭЭРЭ

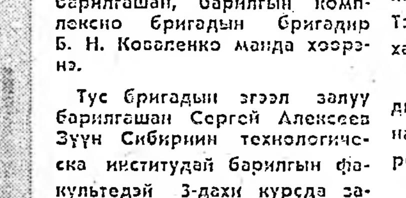
ШЭНЭ ЖЭЛ БОЛОТОР БОДХООХОНЬ

«Улан-Удэтрансстрой» трестын барилга-хэбсаралгын 397-дохи поездын Борис Николаевич Коваленкын хүтэлбэрилдэг барилгын комплексно бригада Улаан-Үдэ хотын Советскэ районой Партизанска үйлсөөр табан дабхар байрын гэр бодхоожо байнхай.

— Би бригадираар үниинэй хүдэлнэб. hара бүри түсэбөө үлүүлэн дүүргэнэбди. Бригададамнай элдэб мэргэжэлэй 14 хүн хүдэлдэг. Тэдэнэй дунда бетонщигууд, электро-гагнууршад, хабсаргагшад, модошо дархашуул хүдэлнэ. Бидэ табан дабхар байрын гэр барилгые шэнэ жэл болотор дууhаха хүсэлэнтэйбди. Бригадын гэшүүд халаанайнгаа даабари холо үлүүлэн дүүргэнэ,— гээд, Буряадай АССР-эй габьяата барилгашан, барилгын комплексно бригадын бригадир Б. Н. Коваленко манда хөөрэнэ.

Тус бригадын эгээл залуу барилгашан Сергей Алексеев Зүүн Сибириин технологическа институдай барилгын факультедэй 3-дахи курсда заочноор hуралсана. Бригадын гэшүүн, ажалай ветеран, 4-дэхи разрядай шулуушан Анна Нефодьевна Прохопец 25 жэлдэ хүдэлжэ ябана. Тэрэ гүлмэр залуухан басаган ябахадаа, хүдэлмэришэн ангиин бодото гэшүүн боложо, ажалайнгаа намтар захалаа. Тэрэл мэргэжэлээрээ Анна Нефодьевна мүнөө болотороо хүдэлжэ ябаhаар. Тэрэ «Хүндэлэлэй Тэмдэг» орденоор шагнагданхай.

ЗУРАГУУД ДЭЭРЭ: 1. Бригадир Б. Н. Коваленко; 2. Башенна кранай машинист Анна Петровна Уварова.

С. БАЛДУЕВАЙ фототекст.

ХАНГАЛГА hАЙЖАРУУЛХА

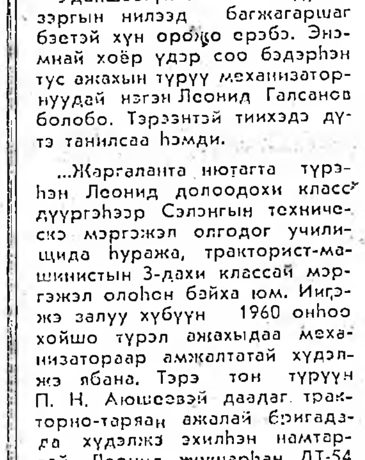
«1986—1987 онуудта республикын хүн зониие ой модоной ба барилгын материалнуудаар хангалгые hайжаруулхаар нэмэлтэ хэмжээнүүд тухай» тогтоол Буряадай АССР-эй Министрнүүдэй Совет батлан абаба. Ой модоной ба барилгын материалнуудые худалдалгые эмхидхэлгэдэ дутуу дунданууд ушарна. Ажалшадай гомдол, шүүмжэлхы hанамжанууд соо энэ эли тодоор харагдана, хубиин гэр барилгада, хамтын саад, огород эрхилэлгэдэ hаад тойбо ушаруулна гэжэ тогтоол дотор тэмдэглэгдэнхэй.

Гэбэшье «Забайкаллес», «Бурятстройматериалы», «Бурятагропромстрой», «Бурятмежхозлес» нэгэдэлнүүд, «Улан-Удэтрансстрой» трест, Таловкын түмэр-бетон зүйлнүүдэй завод ой модоной ба барилгын материалнуудые үйлэдбэрилэн гаргаха түсэбөө заатагүй бэелүүлхын тула хэмжээнүүдые абанагүй. Нютагай барилгын материалнуудаар, илангаа избёосхоор хангалга хангалтагүй. «Бурятстройматериалы» нэгэдэлэйхид избёосхо баргэлаад худалдаха хэмжээнүүдые абанагүй. Буряадай АССР-эй Худалдаа наймаанай министерство барилгын ба ой модоной материалнуудые баталагдаhан хэлсээнэй ёhоор худалдаа наймаанда оролгые бодотоор хинан шалганагүй.

Улаан-Үдын таро-заhабарилгын предприятиин материально-техническэ баазань hула.

Ушар иимэhээ республикын министерство болон албан зургаануудай хүтэлбэрилэгшэд, арадай депутадуудай районно болон городской Соведүүдэй гүйсэдкомууд хүн зониие барилгын материалнуудаар хангалгын хэрэгые богони болзорто гуримтай болгохоор уялгалагдаба.

АЖАЛЫНЬ АБЬЯАСТАЙ

Пурбо Содномович Гармаев арбаад жэлэй саада тээ Туранайнгаа совхоздо механизатораар ажаллажа байhанаа мал ажалда hайн дураараа ороhон юм. Эндэшье хүдэлхэдөө тэрэ оролдосотойгоор ажаллажа, богонихон болзорой хугасаа соо түрүүшүүлэй зэргэдэ гараhан габьяатай. Коммунист П. С. Гармаев жэл ошохо бүри үрэ дүнгүүдээ арьбадхажа ябана. hүүлэй үедэ дүршэлтэй малшан даалгагдаhан малайнгаа шэгнүүрые нилээд нэмээжэ, Түнхэнэй район доторо шалгардаг болобо. Буряадай АССР-эй габьяата малшан, КПСС-эй райкомой болон совхозой парткомой гэшүүн Пурбо Содномович арбан нэгэдэхи табан жэлдэ абьяастайгаар хүдэлжэ ,үндэр дүнгүүдые түйлаhанайнгаа түлөө Ажалай Улаан Тугай орденоор hаяхан шагнагдаhан байна.

Мүнөө энэ нүхэрнай хамта хүдэлдэг нүхэдөөрөө буха бүрүүнүүдые даажа абаад, hайнаар түлжүүлнэ.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Ажалай Улаан Тугай ордено П. С. Гармаев.

Ж. ЮБУХАЕВАЙ фототекст.

МАЛ АЖАЛ: бэсо шухала hалбари

ГЭЭГДЭЛҺЭЭ ГАРАХА АРГАТАЙ

Хүдөө галые үгсэжэ, орой немерэй шэнэ оруулhан толон дундуур зурыhэн харгылагар ябахадаа, энэ нютагай малшадтай уулзажа хөөрэлдэхэ тухайгаа бодожолооб.

Хэжэнгын район гүрэндэ hү худалдаха талаар республика дотороо гээгдэдэг о р о н х о й юм. Эндэхи ажахынуудай фермэнүүдтэхэн үнеэн бүриhөө гэрhэн арбан hарын турша тон бага hүн hааhан байгаа юм. Зүгөөр энэнь хэжэнгынхид аргагаа боломжоо гүйсэд хэрэглэжэгүй байные элишэлэн харуулна гээшэ. [illegible]

— Фермымнай механизатор Алексей Михайлов, тоо бүридхэгшэ Татьяна Скорнякова [illegible]

[illegible]

М. БАТОИН.

Хэжэнгын район.

Уран зохёолой хуудаһан

АЯ ГАНГЫН ОРОНОЙ ДУУШАН

«ЭЖЫМНИ хонишон байгаа...

Хүн сагаан хонин дэмы дэбһэсэгээгээд лэ дэхэхэ һанаатай дэлэнгыень бэдэрһэн буюутайхан хурьгала хушуу-гаараа мухариса этэрээд, дүрбэн хүл дээрээ дүржэгэнэн байжа, оиро үзэбгүй.

Эжымни сэхэл голхороо һэн ха даа. Морхигорхонине хараажа, гэмэржэ оробо. Дуунайнь үгэ бухэниие һанаандаа хадуун абаа һэм. Эжынгээ ара талаһаа аалихан бодожо, үсэд маадайн сэхэ урдахана һуугаад, алгасан дуулажа оробоб.

Хүн сагаанай нюдэн байн-байн уһатажа, һаглагархан хурьганайнгаа нэрэ һурагүй годолзоһон һүүлыс үндэн, хүхүүлжэ эхилбэ.

Одоо мартахагүйб, эжым мээхэй һайхаар намаяа харан:

— Дуушан болохош даа, хүбүүмни, заатагүй дуушан болохош. Тээгэлжэ, хурьга абхуулха гээшэмнай бэлэн бэшэ юм даа, сэдьхэл хэрэгтэй ха юм, — гэжэ хэлээд, урмашан байжа, толгойем эльбээ бэлэй».

Иимэ шүлэгөөр Дондок Улзытуевай нэгэ ном нээгдэнэ.

Дуушан... Сэнхир уняар ананда хүльбэрһэн буряад алын дуушан. Дээрэ дурагдаһан шүлэгэй автор, арһаа урид наһа бараһан, элигтэй шүлэгшэн Дондок Улзытуев дууша уян сэдьхэлэй байһан юм. Үнэхөөрөөшье, эхын хэлэһэн «Дуушан болохош даа, хүбүүмни» гэһэн үгэнүүд үлзы һайханаар эелжэ, буряад уран шүлэгэй үгжэлтэдэ нилээд сэхэ хубияа оруулһан Дондок Улзытуевай шүлэг, дуунуудые республикымнай хүн зон бага хэгүй сээжээр мэдэжэ, дуулалдажа ябана ха юм. Дондок Улзытуев Бэшүүрэй аймагай Заган дабаанай бэртэ, үндэр Хайрангын хормойдо Шэбэртэ гэжэ тосхондо 1936 ондо түрөө. Хүдөөгэй юрын лэ буряад хүбүүн.

Газар оёортой, шулуун
зуухатай,
Ганса онигор сууха
сонхотой
Орбогор харахан зэмьеэ
соохоно
Оршолон дэлхэйдэ
түрэлэйлби, —

гэжэ поэт өөрынгөө түрэһэн, гараһан тухай уянгалан бэшээ һэн.

Дондок Улзытуевай шүлэг, поэмэнүүдые хаража үзэхэдэ, бултадаал эхэ нютаг, түрэл Буряад, бага эдир наһан, арад зон, тэрэнэй үнгэрһэн үе, мүнөө саг, ерээдүй тухай, талын хүнэй сэдьхэл, баяр гуниг, инаг дуранда зорюулагдаһан байха юм. Хэнэйшье мэдэһээр, шүлэгшэн, уран зохёолшо бухэнэй номууд, зохёолнууд түрэл арадтаа, нютагтаа зорюулагдаһан байха юм. Хэнэйшье мэдэһээр, шүлэгшэн, уран зохёолшо бухэнэй номууд, зохёолнууд түрэл арадтаа, нютагтаа зорюулагдаһан байдаг ааб даа. Зүгөөр Дондок Улзытуевай шүлэгүүд энэ талаар онсо илгарна.

Үшөө эдир залуу ябахадаа, Дондок Улзытуев «Гуурһанай гурбан нюуса» гэжэ түрүүшынгээ ном хэблүүлээ һэн. Тэрэ номынь үхибүүдтэ зорюулагдаа һэн. Энэ номые мүнөө иража һуухада, үшөө тиихэдэ энэ поэднай шүлэгэй шэнэ формодо шэлжэн орожо, рифмэ гээшые ялас байса хэрэглэжэ эхилээ юм байна гэжэ элеэр харагдана. Һүүлдэнь Москвагай Горькиин нэрэмжэтэ Литературна институтда һуража байхадаа бэшэһэн «Ая ганга» гэжэ поэмэнь поэдэй үндэр шадабаритай болоһые, уран бэлигэйнь хурсадажа байһые эли тодоор харуулаа һэн.

Хүдөө нютагта хабарай сагаар ягааран, хүхэрэн ургадаг ая гангые зарим хүнүүд обёордогшьегүй, ойлгодогшьегүй байжа болоо. Зүгөөр буряад зон гээшэмнай зуһаланһаа үбэлжөөндөө гү, али үбэлжөөнһөө зуһаландаа буухадаа, орохо гэрээ ая гангын утаагаар утажа арюудхадаг байгаа. Дондок Улзытуев ая гангые магтан дуулахадаа, социалис Буряад ороной хүнүүдэй сэдьхэл бодолые, инаг дурые, гуниг баярые уянгын долгин дээрэ тобойсо харуулжа шадаа. Эдэ шүлэгүүдые уншаад байхадаа, малшан хүнэй зүрхэ сэдьхэлэй хүлгөөн, һайн һайхан ёһо заншалнуудтаа үнэн сэхэнь, холын холоһоо дамжажа ерэһэн үльгэр дуунуудаа мартаагүй, шэнэ аялгаар дуулажа эхилһэниинь эли тодоор харагдана, мэдэрэгдэнэ.

Анха урдынгаа нэгэн
ёһо дэбжүүлэе,
Адха адхаар ая гангаяа
суглуулая.
Айл айлаар арюун
хангалын тунаг лэ,
Ажабайдалай һүлдэ
түхөөн шатаг лэ!

Игэжэ Дондок Улзытуевай «Ая ганга» гэһэн поэмэ хадаа буряад литературын хүгжэлтын шэнэ шатын томохон зохёол болоо һэн.

Дондок Улзытуев буряад арадайнгаа дуунуудые эхэ һайн мэдэдэг, өөрөөшье тэдэниие гсёор дууладаг бэлэй. «Буряад аялгаар» гэһэн гаршаг доро үгтэһэн шүлэгүүд тэрэнэй ном бүхэн соо бии юм. Тэдэ эдэ шүлэгүүд арадай дуунуудай үгэнүүд бэшэ, тэдэнэй аялгаар бэшэгдэһэн ёһотойл шүлэгүүд байха юм. Жэшээлхэдэ, «Эрьесэ» гэжэ ном cooһоонь «Захяа» гэжэ шүлэгэйнь хэды мүрнүүдые дурдая:

Хадын саһанай хайлаха
сагта
Хайлгана шубуун уйлахал.
Хайлгана шубуунай
уйлахада,
Хайрата намаяа һанаарай.
Сэнгүү нажэрай сэлмэг
һуни
Сээжэ зүрхэни
долгисохол.
Сээжэ зүрхэнэй
долгисоходо,
Сэдьхэжэ намаяа
һанаарай...

Поэдэй олон шүлэгэй үгэнүүд дээрэ республикымнай композиторнууд дуунуудые бэшээ. Үшөө 1957 ондо Дондок Улзытуевай үгэнүүд дээрэ залуу композитор Ким Раднаев «Хабарай дуүе» бэшэһэн юм.

Поэт Дондок Улзытуев ганса Буряад нютагаа магтаад дүүрэдэг байгаа бэшэ, үргэн дэлгэр Эхэ орон, совет арад, агуу Октябриин хубисхал, түрэл парти тухайгаа зүрхэ сэдьхэл хүдэлгэмэ мүрнүүдые бэшэдэг һэн. «Түрэл хотом, баяртай», «Улаан талмай дээрэ», «Улаан тугта май», «Эхэ орон» болон бусад шүлэгүүдынь, «Сагай сууряан» гэжэ поэмэнь энээниие эли тодоор гэршэлнэ. Эхэ орон гээшэ ганса Шэбэртэ, Буряад нютагаар дүүрээ бэшэ, олон яһатанай ажана түбхинэн ажаһууһан, ажаллажа, тэмсэжэ, үглөөдэрэй ордон бодхоожо байһан орон болоно бшуу.

Агуухэ Ленин! Алас холые хаража, үгытэй ядуу, ажалша арад зондоо зол жаргал олгуулһан Коммунис партимнай агуу Ленинэй нэрэтэй холбоотой. Тиимэл һэн хойнонь Дондок Улзытуев Ленин багша, Коммунис парти тухай нилээд олон шүлэг, поэмэ бэшээ.

Агуу партиин
һургаалһаа
Оюун номнол байхагүй, —

гэжэ поэт түрэл партиингаа сэсэн мэргэн һургаал, хараа шугам тухай бэшэнэ.

ДОНДОК Улзытуев интернационалист байгаа. Тэрэ үедэ Вьетнамда боложо байһан дайн, капиталай оронуудта ажаһуудаг үгытэй ядуу һуудаг арад зон, Австрали орондо хаташаһан Эйр далай, Африкын сүл губинууд поэдэй һанаа зобоодог һэн. Жэшээлхэдэ, «Эрьесэ» гэжэ ном cooһоонь «Вьетнам» гэһэн шүлэгһөөнь хэдэн мүр уншая:

Харин, тэндэ Вьетнамда
Халуун тэмсэл бусална,
Халуун дайнай суурьянда
Манай гэрнүүд доһолно.

Дондок Улзытуев үргэн дэлгэр орон соогуураа һайса аяншалаа, Дунда Азяар ябаа, Памирай хормойдо, Манасай талада, сүл губи Кара-Кумда, Ташкент, Алма-Ата, Душанбе, Фрунзе хотонуудта ошоо. Мүн Балтиин далайн эрьеэр ябахадаа, зүүнэй холо Буряад нютагтань ургадаг ая гангые тэндэ хаража, гайхаа. Дунда Ази, Балтиин далай тухай олон тооото шүлэгүүдые, поэмэнүүдые бэшэһэн юм.

Дондок Улзытуевай зохёохы ажалай гол темэ хадаа мүнөө үе сагай хүн, тэрэнэй сэдьхэл, гуниг, баяр, инаг дуран байһан юм.

Хүн болсжо түрөөл хадаа,
Хүнэй түлөө амидара! —

гэжэ поэт хэлэхэдэ, манай социалис Эхэ оронойхүн бүхэнэй арюун нангин уялга тухай дахин-дахин бидэндэ һануулна.

Хүн зоной түлөө ажаһууха, ажаллаха гээшэ Дондок Улзытуевай сэдьхэл зүрхэнэй хэрэг байгаа. Тэрэнэй шүлэгүүд соо, мүр бүхэндэнь шахуу энэ мэдэрэл абаһаар лэ оилогдоно.

Сэдьхэлэйнгээ долгисо
Сэхэ урагшань заланхайб.
Сэлгеэ Буряад дайдадаа
Сэсэгүүд болгон
тарихайб.

Зүб даа. Дондок Улзытуевай тариһан сэсэгүүд буряад поэзиин алтан жасада мүнхэрэн ороо. Тэрэнэй шүлэгүүд, поэмэнүүд ород, латыш, хальмаг, татаар, якут, эстон, монгол, болгар, таджик, украин хэлэнүүд дээрэ зэдэлнэ.

Дондок Улзытуев философско маягтай, гүн бодолтой шүлэгүүдые бэшэдэг һэн. Ямаршье шүлэг, поэмыень абажа харахада, философ хүнэй, холые хараһан, ажабайдал, амин наһан, мүнхэ байгаали тухай бодолнууд заатагүй дайралдана.

Зөөри зөөшэ суглуулха —
Жаргал бэшэл байна даа.
Алта мүнгэ хадагалха —
Абарал бэшэ байна даа, —

гэжэ «Эжыдээ» гэһэн шүлэг соогоо бэшэхэдээ, зөөри зөөшын хэрэгтэ шунахайран орогшодые, тэдэнэй уйтан сэдьхэлые шоо үзэнэ.

Дондок Улзытуевай зохёохы ажалай тематика, түхэл маяг, удхынгаа талаар олон янзын байна. Агуу багша Ленин, Коммунис парти, совет хүн, Эхэ оронноймнай ниислэл Москва хото, Улаан Талмай, замбуулин, Дунда Ази, Латви, хүнэй уялга, инаг дуран, һанал бодол, үхэл, түрэлгэ тухай шүлэгүүдые поэт манда орхинхой.

Поэт эгээл зохёохы ажалайнгаа, уран зохёол олоор, гүнзэгыгөөр, хүнэй зүрхэ сэдьхэл хүдэлгэмөөр бэшэхэ хаһадаа бидэнһээ холодон ошоо. 1972 ондо Буряадай номой хэблэлээр гараһан «Ехэ Дабаан» гэһэн номынь алишье талаарнь абажа харахада, буряад поэзиин хүгжэлтын нэгэ шата болоно гэхэдэ, алдуу болохогүй ёһотой.

Дондок Улзытуевай хэблэгдээгүй, толилогдоогүй шүлэг, зохёол олон юм. «Сагаан хатан» гэжэ драматическа поэмэ, мүн олон шүлэг бии. Тэдэнэй нэгэн — «Ая ганга хоёр» мүнөө энэ хуудаһанда толилогдобо.

Богонихон статья соо бэлигтэ поэт Дондок Улзытуевай бүхы зохёохы ажал тухай дүүрэнээр хөөрэхэнь бэрхэтэй. Зүгөөр Дондок Улзытуевай шүлэг, поэмэ, дуунууд арад зоной дунда үшөөл уншагдажа, дуулагдажа, мартагдашагүйгөөр хадуугдажа ябаха. 1973 оной май һара соо Москва, Свердловск хотонуудта үнгэрһэн Буряад литературын искусствын үдэрнүүдэй үедэ мэдээжэ поэт Станислав Куняев үгэ хэлэхэдээ, Дондок Улзытуевай нэрэ Россиин бэлигтэ поэдүүдэй нэрэнүүдтэй нэгэ зэргэдэ байна гэжэ тэмдэглээ һэн.

Гушан зургаан наһандаа гээгдэһэн Дондок Улзытуевай намтар тиимэ олон баримтануудаар баян бэшэ. 1956 ондо Шэбэртэ нютагта 10 класс дүүргээд, Москва хотын М. Горькиин нэрэмжэтэ Литературна институтда ороһон юм. Үшөө студент ябахадаа, тэрэ «Арбан табан дуун» (хожомынь «Ая ганга») гэһэн үлхөө шүлэгпоэмээ дууһажа, Евгений Евтушенкын оршуулгаар ород хэлэн дээрэ «Дружба народов» гэжэ журналда толилуулхадань, тэрэнь уншагшадай сэдьхэлдэ бүхөөр хадуугдаһан байгаа. Һүүлдэнь «Ая ганга», «Хайранга», «Тэнгэриин зүйдэл», «Һолонго», «Аадар», «Бугын эбэр», «Сагай сууряан», «Ехэ дабаан», «Бүрэн-хаанай хормойдо» ба бусад номуудые бэшээ һэн. Наһа барһанайнь һүүлдэ Москвада «Ая ганга», «Напев», Улаан-Үдэдэ «Ая гангын орон» гэһэн номууд гараа.

Дондок Улзытуев 1961 ондо КПСС-эй гэшүүн боложо, тэрэл үеһөө СССР-эй Уран зохёолшодой холбооной зэргэдэ жагсаа һэн. «Буряад үнэн» газетын, «Байгал» журналай редакцинуудта, Х. Намсараевай нэрэмжэтэ гүрэнэй буряад драмын театрта хүдэлһэн юм.

1964 ондо «Молодая гвардия» гэжэ хэблэлдэ ород хэлэн дээрэ гараһан Дондок Улзытуевай шүлэгүүдэй суглуулбариин эхиндэ Ярослав Смеляков иигэжэ бэшээ һэн: «Манай бага бэшэ дүй дүршэлэй үндэһөөр бодоходо, һаяын лэ сагта поэзидэ дуратай уншагшадай дурые тэрэ буляаха гэжэ найдаха, баталха байнам». Ярослав Смеляковой хэлээшэ бодотоороо тодороо ха юм!

Георгий ДАШАБЫЛОВ,
поэт.

Дондок УЛЗЫТУЕВ

ТОЛИЛОГДООГҮЙ ШҮЛЭГҮҮДҺЭЭ

АЯ ГАНГА ХОЁР

Уудам талаараа
ургы һалбараад үнгэрбэ,
Аяр шарахан,
алтан аяга
дэльбээ гүбижэ,
Нугын сэсэгүүдшье хагдарба.
Наран мэтэ
Нямняа сэсэгүүд задарба.
Уданшьегүй
алтан залаань
хөөмэй болон һабхайжа,
Һаб гэһэн һалхинһаа
Һаарал сагаахан һорһодынь
Үе үе бэдэрээд лэ
Үрхирэлдэн хиидэшэбэ.
Саг сагтаа дугаартай
Сахилза ногоон,
Тэлээн табгай, шаралза,
Хорхогорхон хушуутай
хорхинсогшье,
Бамбагаатай урилдаад,
баһал хагдаршаба.
Бальжан Гарма
Бүбөөлжэн сэсэг хоёр
Басагадай марлан пулаадууд
мэтэ миралзаһаар
Мүр мүрөө мүшхэлсөөд,
мүн лэ үнгэршэбэ.
Хараа байса халаахайшье
Харганаантай дахасалдаад,
Хаһа соогоо сэсэглэжэ,
Хара ногоон үнгэнь
Хашартай болошобо.
...Харин,
Харгын хоёр далангаар,
Хада боори, хормойгоор
Хамар сорьёо хангалтажа,
Сэгээн буурал дайдаяа
Сэнхир ягаан сэсэг дэльбээрээ
Сэнгүү һайпаар долгисуулжа,
Аялгаа нэгэдхэн,
Эртын хабарһаа
Эхилжэ һалбараад,
Оройн намарай
ольбон унатар
Найдал дүүрэн найрладаг лэ!

* * *

Нэгэл аад,
хоёрлон һалаатаһан
параллельнүүд мэтэ,
Хоёр аад,
нэгэдэн нилэһэн
ганса хара точко мэтэ,
Диалектикын гү,
али агуу дурлалай
сэсэгэй дэльбэ дээр
мүндэлһэн,
Намарай алтан
үглөөгэй
алмаз мэтэ
шүүдэртэл —
Ши бидэ хоёр
хэтын сагта
нэгэдэжэ-һалажа,
Хэтэ мүнхын сагта
һалажа-хамтаржа,
Эхи захагүй
энэ замбиин
эзэн
Электрон
бэшэ аалди?
Зол жаргал хоёрой
хоорондохи,
Зоболон баяр хоёрой
хоорондохи —
Замбуулин түбиин гү, али
Заяан үхэл хоёрой
Забһар бэшэ аалди?
Зүүп баруун хоёрой
Зүүдэп бэшэ аалди?

1971, декабрь.

Цырен-Дулма ДОНДОКОВА

ҮҮЛЭН БОРО

(ДОНДОК УЛЗЫТУЕВАЙ ДУРАСХААЛДА)

Улзытуев Дондогой
һорһон
Үүлэн боро морин —
Буурал эхэ Буряадайнгаа
Булган талаар табаранхай.
Арбан табан дуунуудынь
Аялгатан зэдэлэн
хонхинанхай.
Агтынь хатар һулараагүй,
Аялгата дууниинь
дундараагүй.
Дүрэ шарайнь —
Дүүнэрэй зүрхэндэ,
Нангин хэрэгынь —
Намтарай мүртэ.
Хайрата манай Дондок —
Харьялһан халуухан булаг.
Энээнһээ эхитэй ши, Хүн,
Эхэ оронойнгоо хүбүүн,
Эршэтэ ажалдамнайш —
мантаяаш,
Эсээд хүхихэдэмнайш —
мантаяаш
Үдэ, Сэлэнгынгээ дэлюун
дээгүүр

Үүлэн борош табарһаар,
Бэлигээр шэрээһэн
үгэнүүдшни
Бидэнэй дунда яларһаар.
Дондок, манай Дондок,
Домогоо дуудуулһан
Дондок,
Дүлэ бадарма далитайлши,
Дүү шэнги хайратайлши.
Анха түрүүн танилсахадаа,
Алдарта Москвада
харалсахадаа,
Улаан ехэ талмай дээр
Урданай нүхэд шэнги
уулзаалди.
Галтайхан хүбүүн байна
гэжэ
Гарыеш бариһаар мэдээ
һэм.
Аляа шог үгэдэш
Арадай ура мэдэрээ һэм.
Хонхинама үбэл байгааш
һаань,
Хара лак туфлитай,
Гоё гоо хүбүүн —
Городой гоёлгоор гоёнхой,

Дондок Улзытуев
гүүланхай,
Дорюун шанга энеэдэтэй,
Буряадай дуушанш
гүүлээдүй,
Булган малгайгааш
үмдөөдүй —
Эдир дундаа ябаалши даа,
Эрмэлзэлээ абажа ябаалши
даа,
Үдэр саг ошожол байгаа,
Үнэгэн малгайш обгдожол
байгаа...
...Үүлэн бородоо
мордоһондол,
Үндэр мүртөө мордожо,
Суута дуушан бололойш,
Сууряанш ирагуутан
ошолой,
Дондок, манай Дондок,
Домогоо дуудуулһан
Дондок,
Арадайш табиһан
Алтан хүшөөгэй урда
Абжаа гэдэг ёһоорш
Абжаа зангаар зогсоном,
Зохёолой баатар гэжэ
Зосоогоо уяран бодоном.

ХАЖУУДАМ ТҮРЭҺЭН ШҮЛЭГ

Минии һанахада, Дондок Улзытуев шүлэг бэшэдэггүйшье байгаа һаа, үе хирынхидтээ, нютаг зондоо, танил нүхэдтөө «зоной хүн» гэжэ хүндэтэйгөөр нэрлүүлхэ һэн. Хүн талаараа һонирхолтой байгаад, дабтагдашагүй оюун бэлигэй онсо шэнжэтэй, үеһөө үедэ дамжан ошохо уянгата, философско болон шог шүлэгүүдые, поэмэнүүдые бэшэһэн байхадань, буряад араднай малгайгаа абан, хүндэлхэ ёһоороол хүндэлнэ ха юм. Сагай ябасые һэтэ дабажа, үеын үедэ мүнхэ байха зохёол байгуулһан хурса бэлигтэн зуун жэлэй туршада алтан гадаһандал арад зоной дундаһаа нэгэн-хоёроороо гэрэлтэн ерэдэг жама ёһо бии. Дондогой баһа наһан, эдир залуугайнь я б а д а л, шүлэг, дуунуудые шэргэшэгүйгөөр түрэжэ ябаһан үе тухайнь ганса дурасхаал бэшэ, уран һайханай бүхэли ном бэшэхэ хүсэлтэй досоогоо ябадагби. Сагай сууряан боложо үнгэрөөгүй зохёолнуудыень дахин уншаха бүрөө иимэ эрмэлзэлдэ хойшолонгүй ээлэгдэдэгби.

Мүнөө Улаан-Үдэдэ бариг-даһан Пионернүүдэй байшангай саанахана, Дондогой бэшэһэнэй ёһоор, «Үдын эрье үдьхэлһэн үмхи хара зэмьеэ гэртэ» Дулма эгэшындээ байдаг байгааб. Багаһаа хойшо энэ гэртэ али олон хонодог һаабзабди. Нэгэтэ:

— Базаарһаа ябагаар ерэбэб, утаанай гарахада, байгаа аабза гээд эрьебэб,— гэһээр, Дондок орожо ерэбэ. Наран дээрэхэнэ, бороо орохоёо болёод, агаар арюун, һолонго наадажа, сэдьхэлдэ ямаршьеб тэниглэн үдэр байгаа бэлэй. Хэрэлсы дээрэ хоюулан һуугаад, болоһон һонинуудаа хубаалдажа байтараа, Дондогни буланда табяатай хехуулиин урга хараад:

— Бишни нэгэ юумэ һанаяб, шимни загаһа барижа бай, тэрэ хоорондош... яба, яба,— гээд байлган, һуулгангүй, Үдын эрье абаашаба. Дондогой үгөөр загаһа хехуулидажа, эрьедэ зогсобоб. Тэрэмни дэбтэрхэнээ гаргажа, шулуу һандайлаад, юушьеб бэшэжэ оробо. Хоёр-гурбан ялаагана барижа үрдеэд байтарни, Дондок ооглобо. Тэрэ өөдөө үндыжэ, хонгёо гоё хоолойгоороо уянгалуулан татажа, гуурһа бариһан баруун гараа хүдэлгэн, «Казачья гудамжын гэр тухай» шүлэгөө уншажа оробо. Шашаатай үлүү юумэн тэрэ шүлэг соонь олдобогүй. Хэлэхэ гэһэн юумээ поэзиин утаһан дээрэ тон юрынхеэр, тоб гэмээр хүбшэргэйтүүлэн татажа, хэнэйш ойлгохоор бэшэһэн байгаа бэлэй.

Би гоёшооһондоо тэсэнгүй, гуяа альгадаад абабаб. Дондок миһэлзэн, урма хабаатайгаар тэрэ шүлэгөө иигэжэ дүүргээ һэн:

Ехэ докторто үзүүлхээ
Ерэһэн үбгэд, хүгшэдшье,
һургуулида орохо һанаатай
һубариһан басагад,
хүбүүдшье,
Ульһатай гэрэй богоһо дээр
Уулзаһан лэ байха нэгэтэ.
Хоноогүй хүн тэрэ гэртэ
Хомор байха Шэбэртэдэ.

Би нүхэрэйнгөө гарые шангаар барижа амаршалаад, һүүлдэнь буулгажа абаад, эгэшэ, хуряахайдаа уншахадам, ехэл зохидшоогоо, хүхилдөө һэн. Тэрэнэй хурдан гуурһан дороһоо гараһан шүлэгүүдэй, дуунуудай хүн бүхэнэй досоо хадуугдажа, һайхан хүсэл эрмэлзэл асардаг байһаниинь жэгтэй даа.

Ц-Д. ХАМАЕВ.

«ЕХЭ-ДАБААНАЙ» ЭХИНДЭ

(ДУРСАЛГА)

ДОНДОК Улзытуевтай нэгэ нютагта түрэһэн, нилээд сугтаа үелжэ томо болоһон хадаа тэрээнэй бага наһанай зарим тэды ябадалнууд һанаандамни ходо ородог.

...Шэбэртэ нютагта түрэһэн хүн бүхэн лэ поэт, уран зохёолшо болодоггүй, зүгөөр уран зохёолой бэлигтэй хүн тэндэ түрөөл һаа, энэ табисууряа гээнгүй, хожомоо заатагүй уран зохёолшо болохо ёһотой. Юундэб гэжэ бодолгото болоод хаража үзэе. Энэ нютаг үзэсхэлэн гоё газарта оршонхой. Хойто хоймортонь аршаан булагтай, ой модотой Улаан-Хада оршодог. Тэрээнһээ сааша — Эреэлжэ, Хара-Хүнхэр, Зүүн-Хүнды, Дабаан. Баруун тээнь, баруун-урагшаа, урда таладань аян сабшалантай нуга һужаагууд, талха тарянай полинууд. аагуурхи баруулжа шэлэдэнь — Шэбэртын зоной амардаг һаганай аршаан. Урда хаяагаарнь харагдааша Үлзытэ, Хуһата, элшэр гэдэг нюдэнэй һайхашаама гүбээнүүд, бүри саашаа аганай-Адаг, Хёлго мүрэн. Зүүн бэедэнь шэнэһэн, хасуури, уһан модоной ургашаһан шугы, саананьШэбэртэ гол, Хайрангын хада... Иимэ орон дайдаяа поэт хүн юундэ магтан дуулахагүй һэм:

Үтлөөгүүр эртэ
Улзытэ-Хаанай энгэртэ
Үлгэн газар дайдаяа
гажарһан нюдоор шэртэн,
Олон нүхэдэй дунда
омогорхожо байхадам,
Орьёл үндэр тэнгэри
оёдол торгон майхандаа,
Хайрангынгаа энгэрһээ
Хатан-Хёлго хүрэтэр
Хайша хайшаа сэнхиигээд,
үзэсхэлэн мэтэл...

Бүри бага наһанһаашье, һургуулида һуража ябахадаашье, Дондок үхибүүдээр шугы соогуур тэнэхэ, уһанай эрьеэр ябажа, Дархан Доржын үгэрсэ, мангир, морхооб, помидор, наран сэсэг ургуулдаг хойто огород ошохо, Байса өөдэ дүүлихэ ехэ дуратай һэн.

Урда хажуудаа хоёр заахан сонхотой, набтар гэрэйнгээ залгаа сээнигэй дараансa хушалта дээрэ багашуулые суглуулаад, шүлэг уншаха, таабаринуудые таалгаха, «Үбгэн Жэбкээнэй» гэжэ үльгэр хөөрэжэ үгэхэ. Энэ үедэ өөрөө шүлэг зохёожо туршадаг байгаа. Һүүлдэнь — ахалагша классуудта һуража ябахадань, шүлэгүүдынь «Буряад үнэн» газетэдэ, «Байгал» альманахта толилуулагдажа эхилээ.

Тэрэл үеэр нэгэ доро Дондогой нүхэр Владимир Жалсановай шүлэгүүд «Буряад үнэндэ» гаража эхилээд, тэдэ хоёрой үетэн Бальжинима Намдаков, Цырен-Дондок Хамаев, тээ һүүлдэнь Цырен-Дондок Шагжиев гэгшэд гуурһанайнгаа хурсые туршажа, багахан шүлэг, статьянуудые толилуулдаг болобо. Тэдэнээ дууряан, нэгэ үедэ Шэбэртын үхибүүд ехэ, багагүй шүлэг зохёожо оробо. Тэрэнииень Дондок, Володя, Бальжинима гэгшэд сугларжа шүүмжэлхэ. Бишье тэрэ дууряанда абтажа, нэгэ дахин аллитераци, рифмэ тааруулжа байгаад, ехэл һайнаар бэшэбэб гэжэ һанажа, гурбан бадагтай шүлэг зохёобоб. Хото газар харажашье үзөөгүй аад, юундэ Улаан-Үдэ тухай бэшэһэн байгаа хүнбиб? Удха янзагүй юумэн болоһон байгаа ааб даа. Тэрээнээ харуулхаяа, поэдүүдтээ асарбаб. Тэдэмни уншажа үзөөд хэлэхэдээ, гүнзэгы удхагүй, бирагүйхэн байна гээд тэмдэглэжэ, ямархан шүлэгүүдые бэшээ һаамни дээрэб гэжэ заажа үгөө һэн.

Шэбэртынхид үни сагһаа хойшо дуунда ехэ дуратай зон юм. Урданайшье, түрыншье, Совет засагай тогтохын, дайнай үеын, өөрынгөө үеын дуунуудые хаанашье дуулалдажа ябаха. Дуунай дутаалдаа һаань, өөһэдөө зохёогоод дуулаха. Заримдаа городһоо артистнууд ерэжэ, концерт табиха, гоё һайханаар дуулаха. Тэдэнэр хамта Н. Таров, Ч. Генинов гэгшэд ябалсагша һэн. Нэгэтэ Генинов хуураараа дахуулжа «Уншэн сагаан ботогон» гэжэ арадай дуу гүн уянгатайгаар удхалжа, нюдэнһөө нёлбоһо дуһаалгажа байжа дуулахадань, Шэбэртын баруун тээхи багахан клуб соо сугларһан хүнүүд баһал нюдэнһөө уһа гүйлгэн, шэмээгүй болошоод, һанаа алдан һуугаа һэн. Тэрээнһээ хойшо Володя, Дондок түрүүтэй хүбүүд барандаа морин хуур дархалжа оробо. Модон эшэдэ консервын банка хадажа, шадаһан зариманиинь фанерээр декэ хээд, тэрэнээ шэрдэжэ, хилгааһан хүбшэргэй татуулжа уяад, дабирхайдаһан хилгааһаар номо хэжэ, ёһотой хуурһаа дутуугүй һайхан аялгануудые ха[illegible]нуулдаг болобо. Энэ үедэ Нарин-Заганаймнай Дамби Пурбуев гэжэ бэрхэ хүбүүн өөрынгөө хүсөөр гансааран радиотехникын мэргэжэл шудалаад, колхозойнгоо туһаламжаар гэр соогоо радиоузел нээбэ.

Тиин Шэбэртын уншагшад, поэдүүд, дуушад бүри ехээр урмашажа, неделиин 2—3 дахин үдэшэндөө нютагайнгаа зондо радиогоор уран зохёолой уншалга, дуунай концерт табижа, тэдэнээ баясуулдаг болоо. Тэрэ үеын эгээл мэдээжэ «Баруун шугы шууяатай» гэжэ дуунай аялгые Володя хуураараа наадажа, тааруу һайн баритон хоолойгоор хүнэй зүрхэ хүдэлгэхөөр дуулаха.

Дондок Улзытуевай бага наһан тухай дурсалгаяа дуулгахадаа, тэрээнтэй сугтаа литературын харгыда гараһан, наһанһаа бүри залуудаа, гушашье хүрөөгүй ябатараа нүгшэһэн Владимир Тогмитович Жалсановһаа амяарлуулан хэлэжэ шадахагүй байһыем уншагшад ойлгоо ёһотой. Нүхэр тухайгаа Дондок ходо шаналан, гашуудадаг байгаа:

Үргэн Хёлгын тохойдо
Үндэр Хангай Хайрангамни.
Үеынгөө нүхэр Володиие
Үгылэн, үгылэн хайрланалби.

Владимир Жалсанов Дондогойнгоо бэшэһэн шүлэгүүдэй хэблэлдэ гарахыень анхаралтайгаар хүлеэжэ, сэдьхэн уншажа байгша һэн.

Дондок Улзытуевай, манай бэшэшье хүбүүдэй уран зохёол бэшэхэ хэрэгтэ Шэбэртын дунда һургуулиин буряад хэлэ, бэшэгэй багша, поэтесса Цырегма Намдаковна Намдаковагай габья ехэ. Шэбэртын эдир бэшэгшэдэй литературна нэгэдэлые багша эмхидхэжэ, буряад хэлээ шудалан хурсадхаха ябадалдань ашатай туһатай юумэ хээ. Хожомоо мэдээжэ болоһон поэдүүд, прозаигууд, журналистнууд Дондок Улзытуев, Владимир Жалсанов, Цырен-Дондок Хамаев, Бальжинима Намдаков, Цырен-Дондок Шагжиев, Дамдин Дамбиев, Станислав Батомункуев — хамтадаа хорёод хүбүүд тэрэ нэгэдэлдэ оролсодог байгаа.

Зунай халуун сагта бухал шэрэжэ, үбһэ һурилжэ ябахадаа, нютагай хүбүүд олоороо суглархa, шугын саадахи Шэбэртэ голой Түгсүүлтэ, Мори-Буладаг, Ехэ-Заган гэжэ нэрлэгдэдэг газарнуудай эрье дээрэһээ уһанда шунгадаг, тамардаг бэлэйбди. Тэрээн тухайда Дондок баһал шүлэг бэшэһэн байдаг.

Нүхэдөөрөө хамта гүлзөөргэнэ, улаагана, үхэр нюдэ, долоогоно, тэхын шээг эдижэ, хүнды мангир, халяар суглуулжа, шэхэр, тибһэ малтажа, үбэлдөө Хуһатын оройһоо санаар һолжоржо хүхилдэн ябаабди. Зунай һүүл багаар шаг шууяа табилдан, баһа Мухар-Шэбэрэй мойһондо, Улаан-Хадын алирһанда ошохобди. Нютагайнгаа эдэ хүбүүдэй нэрые Дондок нилээд олон шүлэгүүдтээ оруулһан, холын газарта ябахадаа, ходо һанажа тэдэнээ ябадаг байгаа.

Үбһэ сабшаха үеын ерэхэдэ, Шэбэртын үхибүүд залуушуулай үбһэшэдэй бригада эмхидхэжэ, һамын станай добуунда байрлаха. Дондок ажал хэхэдээ оролдосотой, юумые дүрбэн тэгшээр гоёожо хэхэ дуратай, үбһэ сабшахадаа, хажуураараа бэеэ тойруулжа, ногоое жэгдэ тэгшээр хирбэн хаяатуулжа сабшадаг һэн. Хажуурнуудые ехэнхидээ Жаб-баабай һама-баабай хоёр дабтаха:

Хажуурай «хан» гэхэ абяагаар олохон юумэ һанахаш.
Харагдаадхиха нюдэндэш хиргагдаһан үбһэн.
Хан! — эдеэн болоо — сайшан Дулмын дохёо.
Хан-хай! Жаб-баабай хажуурнууды сохёо.

Шэбэртын олон үеын үхибүүдэй һайн мэдэхэ Жаб-баабай тухай үгэ дурдаа хадаа хүйтэндэ даарахаяа, халуунда халуудахаяа мэдэдэггүй ажалша хүдэр тэрэ хүмнай 96 наһа хүрэһэн юм гэжэ һануулая.

Эгээл тэрэ 50-яад онуудай мартагдашагүй түүхэтэ үедэ хүдэлмэришэ хүхюун, хүдэр хүбүүдэйнгээ, гал харасатай нахис гэмэ басагадайнгаа ошонһоо Дондогой зохёохы хүсэн шангадаад, тэрэнэй бэшэһэн хүгжэм дуунууд үргэн талаараа зэдэлбэ. «Дуулыш, инагни», «Үдэшэлэн станһаа» гэһэн эгээн түрүүшынь дуунуудые Шэбэртын үхибүүд булта дууладаг болоо һэн. Энэ дуунуудынь СССР-эй Наукануудай академиин Сибириин отделениин Буряадай филиалай ниитын эрдэмэй институдай научна хүдэлмэрилэгшэ Д. С. Дугаровай суглуулжа, 1969 ондо хэблэжэ гаргаһан «Буряад арадай дуунууд» гэжэ ном соо оруулагданхай. Дондог өөрөө ехэ дуулаха дуратай һэн. Буряадшье, монголшье дуунуудые таарамжатай зохидоор, захагүй үргэн талаар зэлэ татуулжа ябаһандал, нилээд һайхан бүдүүн хоолойгоор дууладаг бэлэй.

Дондогой хэлэн онсо хурса аад, хөөрэжэ байһан хүнэйнгөө дүрые, хэһэн үйлэ хэрэгыень тон элеэр, тобойсо гаргаха.

Дондок Улзытуевай бага наһанай ябадалые дурдаад, өөрынь аба, эжы, аха тухай хэдэн үгэ хэлээгүй һаа, һанамжамни хүсэд бэшэ болохо байна.

Дондок эсэгэгүйгөөр томо болоһон хадаа өөрынгөө аба тухай зохёолнууд соогоо дурдаагүй. Эсэгыень мэдэхэ нютагайнь хүн иигэжэ хөөрөө һэн: «Дондогоймнай баабай эрдэмгүй, хара хүн аад, ехэ һонор тархитай, гүн ухаатай, баян хэлэтэй байгаабшабы даа».

Тогоошо гэжэ ахань Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агуухэ дайнда тон залуугаар хабаадалсажа, ехээр шархатаад бусаа. Ажалша, түргэн ябадалтай, хүнгэн бэетэй, ямаршье юумэндэ зүйтэй, уран бэрхэ гартай хүн байгаа. Сомоной Соведэй секретаряаршье, талха хуряалгада бригадирааршье, юрын ажалдашье ябахадаа, хүхюун зантай, үгэ дуутай, ходо урагшатай, хүнүүдтэ хүндэтэй ябаа. Дондок «хада мэтэ түшэг» ахаяа дурдажа, шүлэгүүдтээ олон дахин оруулһан, нангин дурасхаалдань «Баруун гар» гэжэ шүлэгөө зорюулһан байна.

Дондогой эжы — Дугарма Цыреновна залуу наһанһаа эхилжэ, хамтын ажалда ябаһан, шанга бэетэй, сагаахан шарайтай эхэнэр һэн. Хоёр бэрхэ хүбүүдэйнгээ залууханаар гээгдэһые үзэһэншье һаа, хатуу зүрхэтэй энэ эхэ олон ашанараа эмээхэйгээр хаража, 85 наһа наһалаа.

Буряад ороной бэлигтэ поэт Дондок Улзытуевай зохёолнууд миил үндэһэн буряад хэлэнэйнгээ дээжын уран үгэнүүдые үлхүүлжэ бэшэһэн бэшэ, харин гүнзэгы удхатай, философско бодолтой. «Энэ дэлхэйдэ хүн юундэ түрэнэб» гэжэ нэгэтэ асуугаад, «зоной түлөө, золой түлөө хүн түрэжэ, зорюу түгэлдэр ябанаб» гэн, өөрөө өөртөө харюусаад, «ялхитай балхитай харгыгаар» ямба гээшые хүсэнгүй, поэзиин үндэр орой өөдэ зүрхэтэйгөөр гэшхэлшэһэн байдаг.

В. ДАБАЕВ.

АЛДАР СУУТА ПОЛКОВОДЕЦ

Георгий Константинович Жуков 1896 ондо түрэhэн байна. 1943 ондо Советскэ Союзай Маршалай, 1939, 1944, 1945, 1956 онуудта Советскэ Союзай Геройн нэрэ зэргэнүүдтэ хүртэhэн юм. 1919 онhоо КПСС-эй гэшүүн. 1939 ондо Халхын-Гол шадар болоhон тулалдаануудта совет сэрэгүүдые хүтэлбэрилөө. 1941 оной январьhаа июль hара хүрэтэр Генштабай начальник байгаа.

Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнай үедэ, 1941—1942 онуудта Ленинград болон Москва шадархи тулалдаануудта Резервэ, Ленинградска, Баруун фронтнуудай сэрэгүүдые командалаа. 1942 оной август hарада оборонын нэгэдэхи орлогшо ба Верховно Главнокомандуюшын орлогшо ябаа. Сталинградтахи тулалдаанай үедэ Верховно Главнокомандованиин Ставкын даалгабараар фронтнуудай дайшалхы ябуулгануудые зохион хүтэлбэрилээ. 1944—1945 онуудта Висло-Одерскэ ба Берлинскэ операцинуудта 1-дэхи Украинска, 1-дэхи Белорусска фронтнуудай сэрэгүүдые хүтэлбэрилжэ ябаhан байна. 1945 оной майн 8-да фашис Германиин капитуляциие Верховно Главнокомандованиин үмэнhөө тушаан абаа. 1945—1946 онуудта Германида байhан совет бүлэг сэрэгүүдэй, удаань Хуурай газарай сэрэгүүдэй Главнокомандуюшэ байгаа.

1953—1955 онуудта СССР-эй оборонын министрэй нэгэдэхи орлогшо, 1955—1957 онуудта СССР-эй оборонын министр. 1941—1946, 1952—1953 онуудта КПСС-эй ЦК-гай гэшүүндэ кандидат, 1953—1957 онуудта КПСС-эй ЦК-гай гэшүүн байhан байна. 1956—1957 онуудта КПСС-эй ЦК-гай Президиумэй гэшүүндэ кандидат ба гэшүүн. 1941—1958 онуудта СССР-эй Верховно Соведэй депутат байhан юм.

Соёлой hонин

«БАЯН-МОНГОЛ» АЙЛШАЛБА

Аха дүү Монголой Арадай Республикын искусствын уран бэлигтэн сэг үргэлжэ Буряад оронд ерэжэ байдаг. Тэрэшэлэн МНР-эй соёлой үдэрнүүд манайда тон амжалтатайгаар үнгэрэгдэhэн байна. Мүнөө үедэ Улаан-Үдэ хотын зон хүршэ ороной эстрадна ансамблиин гэшүүдэй концерт, наада хаража баясаба. «Баян-Монгол» гэжэ тон зохидоор нэрлэгдэhэн энэ ансамблиин (уран hайханай хүтэлбэрилэгшэнь Нямдорж) гэшүүд манай республикын ажалшадтай хоёрдохиёо уулзажа байна.

1978 ондо Европын социалис гүрэнүүдээр, манай ороной Москва, Ленинград, Эрхүү хотонуудаар гастрольдо ябаhанайнгаа удаа монгол уран бэлигтэн Улаан-Үдэ ерээ hэн. Эхэ орон, хани барисаан, нютаг дайдан тухай олон дуунуудые ансамблиин артистнууд шадамар бэрхээр гүйсэдхөө бэлэй. Концертын үедэ зал соо hууhан хүнүүд монгол артистнуудые тон халуунаар үдэшөө hэн. Монголой мэдээжэ дуушад Янжиндулам, Нандинцэцэг, Баярав, Галхүү болон бусадай уран бэлигые Буряад ороной шагнагшад үндэр сэгнэhэн байна.

Мүнөө энэ удаа гэшүүд тус ансамблиин шэнэ зохёолнуудтай, залуу дуушадтай манай шагнагшад танилсаба. Дахинаа айлшалhан ансамблиин гэшүүдэй зохёохы хүдэлмэридэ амжалта хүсэе!

Б. ДАРИЕВА.

Агуу Октябриин 70 жэлэй ойдо зорюулагдаhан арадай уран бэлигэй Бүхэсоюзна хоёрдохи харалгын хэмжээн соо П. И. Чайковскиин нэрэмжэтэ хүгжэмэй училищиин багшанарай болон hурагшадай духовой оркестрэй концерт hаяхан болобо. Тус концертдэ оркестрые тэрэнэй уран hайханай хүтэлбэрилэгшэ Буряадай АССР-эй соёлой габьяата хүдэлмэрилэгшэ Дмитрий Ипатов хүтэлбэрилөө. Буряадай гүрэнэй оперо болон баледэй академическэ театрай дуушан, республикын габьяата артист Григорий Багадаев концертдэ хабаадалсажа, Римский-Корсаковой «Садко» гэжэ опероhоо хэhэгые, композитор А. Андреевэй «Хүбүүнэй дуун» гүйсэдхэhэн байна.

Театрай хүгжэмшэд Буряадай АССР-эй арадай артист Анатолий Тин (труба), Геннадий Грушевский (скрипкэ), Альфир Шмельков (кларнет), Виктор Томсон (тромбон) гэгшэд оркестртэй суг наадажа, Д. Шостаковичой, М. Дунаевскиин, Ф. Листын болон бусад композиторнуудай бүтээлнүүдые гүйсэдхэлсэhэн байна. Училищиин дүрбэдэхи курсын hурагша Сергей Лемченко композитор Л. Лядовагай найруулhан оркестртэй хамта фортепиано дээрэ гүйсэдхэгдэхэ концертнэ польконо шадамараар наадажа, харагшадай hайшаалда хүртөө.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: оркестрэй дирижер Д. Ипатов.

Д. АЛТАЕВАЙ фототекст.

БИДЭ ГЭhЭН БУЛТААРАА

1986—1987 онуудай малай үбэлжэлгын үедэ малшадые комплекснээр хангаха талаар Мухар-Шэбэрэй районой арадай депутадуудай Хушуун-Үзүүрэй сомоной Советэй үүсхэлые дэмжэбэбди. Манай соёлой байшангай хүдэлмэрилэгшэд, совхозой хүтэлбэрилэгшэдтэй малшадта комплексно гуримаар хангаха тухай hара бүхэнэй гарагай табанда холо, ойрын гушан хоёр отара дүрбэн маршрудаар гарадаг гээшэбди. Нэгэдэхи маршрудаар агитбригадаhаа дуу, хатарай бүлэгтэн, ажалайнгаа баатарнуудые нэрлэжэ, солинэ дуудан, мүн «хурса хэлээр, хёрхо шудөөр» ушарhан дутуу дундануудые харуулан ябадаг. Хоёрдохи маршрудаар эмшэд малшадай элүүр энхые шалгажа, медицинскэ аптечкэнүүдээр тэдэниие хангадаг. Гурбадахи маршрудаар автолавка ябажа, эд бараа, эдеэ хоол малшадта абаашадаг. Наймаашад тэдэнэй худалдаад, малшадай захилнуудые сэгсолжо, саашадаа дүүргэхэ оролдодог. Дүрбэдэхи маршрудаар хүн зоной ажаhуудалай хэрэглэмжэ хангадаг комбинадай хүдэлмэрилэгшэд дулаан хубсаhа малшадта абаашадаг, гэртэнь хубсаhыень эсхэжэ үгэдэг. Харин сүлөөгүй hаань, абаашажа оёод, удаадахи четвергтэ асаржа ердэг байна юм. Киномеханигууд Хүлхисеен, Бамбын малшадта фильмнүүдые сэг үргэлжэ абаашажа харуулаад, шэнэ кинофильмнүүд тухай hониноор хөөрэжэ үгэдэг юм. Библиотекын хүдэлмэрилэгшэд шэнэ hонин номнуудые абаашажа, номойнгоо үдхэнь тайлбарилан олонитые бэшэнүүдые hонирхуулдаг. Бүргүүлин багшанар болон hурагшад малай фермэнүүдые, отаруудые hэфтээ абажа туhалдаг. Өөhэдынгөө агитколлективэ эмхидхэжэ, малшадта айлшалан ошодог заншалтай. Нютагайнгаа уран зохёолшо, хонишон Буда-Ширэ Гармаевич Дондоковой, Эхэ-Геройн Дарима Дамдинцыреновна Дамдинцыреновагай шүлэгүүдые, композитор Владимир Доржиевич Аюшеевэй дуунуудые агитбригадынгаа репертуарта оруулнабди. Гансашье концерт харуулха бэшэ, мүн лекци, политмэдээсэл, ханын газетэ, «Дайшалхы хуудаhан», «Сахилгаан дохёо» соо ажалшадайнгаа социалис мүрысөөнэй дүнгүүдые ходоод сэг соонь харуулнабди. Гансашье уран зохёолшо ... hууришалнаа хүүгэдэй агитгараhаа hайн нэрэтэй, хабаадагшадаа бэлдэжэ байдаг ... Худоогойнгоо соёлой концерт наада харуулдаг. Хүдөөгэйнгөө соёлой байшангай хүдэлмэрилэгшэд — методист С. Р. Баяндуев, балетмейстер А. Э. Егорова, уран hайханай хүтэлбэрилэгшэ О. В. Цыренова, автоклуб даагша Н. А. Доржиев гэгшэдые хэлэн гүүртэ, фермын хонишод, малшад хүлеэжэ ядан угтадаг байна юм. Тиихэдэ уран hайханай хүдэлмэридэ совхозой партиина эмхиин секретарь Ж. Ж. Гомбоев, профсоюзна комитедэй түрүүлэгшэ О. Ц. Шобогорова совхозойнай директор Д. Б. Батомункуев тэдэнэр сэг үргэлжэ туhаламжа хүргэжэ байдаг юм.

hаяхан үнгэрhэн республикын соёлой хүдэлмэрилэгшэдэй табадахи съездын Хандалгада харюу болгон, манай совхозой олонитые хүдэлмэриин эдэбхитэйгээр хүсэл оролдолго гарган хүдэлхэ байшандань ойдо найданабди.

Д. ЖАЛСАНОВА,
Загаhатын соёлой байшангай директор.

Хэжэнгын район.

РАМПЫН ГАЛНУУД

ХҮҮГЭДТЭ, ЕХЭШҮҮЛДЭ

Х. Намсараевай нэрэмжэтэ гүрэнэй буряад драмын академическэ театрта хүүгэдтэ зорюулагдаhан үшөө нэгэ зүжэг мүндэлхэнь. Ород арадай онтохонуудай аялгаар Ю. Михайловай зохёоhон «Хан тайжа Иван» гэhэн пьесые залуу режиссёр Л. Цыденова театрай бүлэг артистнартай суг табижа байна. Ц. Цырендоржиев, Д. Бочиктоев мэтын дүршэлтэй артистнартай хамта театрай залуу актёрнууд олоороо дурсагдаhан зүжэгтэ наадаха юм. Сценын шэмэглэлые театрай ахамад уран зурааша Е. Будажапова түхеэржэ байнхай.

Энээнhээ гадна үшөө нэгэ зүжэг hаяын сагта харагшадай сэгнэлтэдэ дурадхагдаха. Республикын мэдээжэ прозаик Ким Балковай «Хүүргэ» гэhэн романаар найруулагдаhан зүжэгые тус театрай сценэ дээрэ гүрэнэй ород драматическа театрай ахамад режиссёр А. Бурков найруулан табижа байна бшуу. Ким Балков өөрөө романайнгаа инсценировкые бэлдээ гэжэ хэлэлтэй. Ехэ хэмжээнэй энэ зүжэгтэ театрай артистнар бүгэдөөрөө хабаадаха юм.

Дурсагдаhан зүжэгые табимсаараа театрайхид Ц. Доной «Хиртэhэн hара» гэжэ суута туужын удхаар Арьяа Дашиевай найруулhан зүжэг дээрэ хүдэлжэ эхилхэ ёhотой. Уридшалан уншалгын үедэ тус найруулга hайн сэгнэлтэдэ хүртэhэн байна.

Шэнэ зүжэгүүд дээрэ хүдэлхэ үедөө театрайхид хүдөө нютагаархидые хангахаяа мартанагүй. hаяшаг тэдэнэр монгол драматург Ойдовой «Далан худалч» гэhэн зүжэгөө Хориин районой Удинск hууринай ажалшадта харуулаад ерээ.

«БАЙГАЛАЙ ДОМОГ»

Зунhаа хойшо республикын кукольна театрай коллектив Жан Зиминэй «Байгалай домог» гэhэн хоёр үйлэтэй, табан үзэгдэлтэй пьесэ дээрэ хүдэлнэ. Шүлэглэмэл энэ зохёолые зүүн зүгэй арадуудай театрай заншал гуримуудаар табиха гэжэ режиссёр С. В. Столяров шиидэhэн байна. Тиин энэ шиидхэбэридээ тааруулжа, сценын шэмэглэлые, куклануудые тэрэ өөрөө урлаа. Гипсээр хэгдэhэн куклануудынь зүүн зүгэй арадуудай бүтээдэг багуудые hануулна, тиибэшье өөрсэ hонин шэнжэтэй.

Энэ хүдэлмэриингөө хажуугаар театрайхид М. Батоинай «Нангин хаданууд» гэhэн онтохон-зүжэгые бэлдэжэ байнхай. Мүнөө дээрэ тэрэнь уридшалан уншагдаад, сценын шэмэглэлэй, артистнарай хубсаhанай, куклануудай эскизүүд зурагдаад байна.

Оройдоол арбан хүнhөө бүридэhэн зохёохы багахан коллектив репертуараа баяжуулхын, үргэдхэхын тула ехэ юумэ хэнэ. Мүнөө тэдэнэр өөhэдын сценэтэй болоодүй дээрэhээ сэг үргэлжэ, гастрольдо ябаха баатай болоно. hаяшаг театрай коллектив Советская Гавань хотодо халуунаар угтагдаа. Тэндэ байхадаашье тэдэнэр шэнэ зүжэгүүд дээрээ хүдэлмэриеэ үргэлжэлүүлнэ.

Б. ДОРЖИЕВА.

«САСУУТАН»

Загарайн районой Татарский Ключ гэжэ hууринай соёлой «Горняк» байшангай дэргэдэ драматическа кружок бии болгогдожо, хүдэлмэриеэ эхилбэ. Эдиршүүлэй ба ехэшүүлэй хоёр бүлэгhөө тус кружок бүридэнэ.

Мүнөө эдиршүүлэй бүлэгэйхид Шэнэ жэлые угтуулан, «Шэдитэ талмайхан» гэhэн зүжэг найруулан табина. Эгээл бэрхэ, урагшаа hанаатай хүүгэдые мүнөөнhөө нэрлэжэ, урмашуулха дуран хүрэнэ. Светлана Кочеткова, Марина Агибайлова, Лена Казакова, Женя Чиркова болон бусад хүүгэд үетэндөө hайхан зүжэг харуулхын тула айхабтар оролдожо хүдэлнэ бшуу.

Уран уншалгын кружогойхид мүн лэ нютагаархинаа концертнэ hонин номернуудаар баясуулдаг болонхой. «Сэнхирхэн бүмбэрсэгтөө амарые хүсэнэбди» гэhэн уран зохёолой-хүгжэмтэ найруулгаhаа эхилээд, элдэб hонин программануудые эдэнэр зохёоhон байна. Уран уншалгын, драматическа кружогуудта бүхыдөө 26 хүн ябана.

hаяшаг «Сасуутан» гэжэ нэрэтэй болоhон драматическа энэ кружогой ахалагша бүлэг мүнөө Р. В. Аксютовагай «Тусхай даабари» гэhэн гурбан үйлэтэй пьесэ дээрэ хүдэлнэ. Залуушуулай ажабайдалда зорюулагдаhан энэ зохёол кружогой гэшүүдэй hонирхол үүсхээ гэжэ хэлэлтэй. Вероника Шипинина, Наталья Михайлова, Ирина Салимзянова, Лена Кравцова, Сергей Максимов түрүүтэй залуушуул кружогойнгоо хэшээлнүүдтэ таhалгаряагүй ябажа, гүйсэдхэхы шадабарияа үдэрhөө үдэртэ дээшэлүүлнэ. «Баяр бахархалай булагhаа бүхы зониие ундалуулжа байял!» — гэhэн уряатайгаар «Сасуутанай» гэшүүд хүдэлдэг юм.

Р. СТЕПАНОВА,
Татарский Ключ hууринай соёлой «Горняк» байшангай хүдэлмэрилэгшэ.

УНШАГТЫ hОНИРХОХОЛ БАЙХАТ

ЭГЭЭЛ ҮНДЭР ХҮН

Пакистанда ажаhуугша гушан хоёр наhатай Мохамед Алим Тгинк 2 метр 50 сантиметр үндэр бэетэй хүн юм... Харин хятадууд хадаа hайрмайн тариа бэетэй хүнүүд юм гэhэн бодолоо Сан Тулн Лин бурһу hүргэбэ. 22 наhатай энэ эхэнэр 2 метр 42 сантиметр үндэр байжа, орон дотороо гансахан эхэнэрнүүдэй бэшэ, харин эрэшүүлhээ эгээл үндэр байhаараа суурхаба. Нилээ мэдээсэл «Диарио ди нотисиаш» гэжэ Португалиин газетэ соносхобо.

ЭРТЭ УРДА САГАЙ ОИ

Полярна вертолёдой экипаж Канадын Аксель-Хейберг гэжэ арал дээрэ 45 миллион жэлэй үе сагтахи ой модоной үргэжэ байhан гайхалтай газар олохон байна.

Монреал городто оршодог Саскачеванска университедэй палеоботаникнүүдэй экспедици энэ арал дээрэ малталга хэжэ үедөө газар доро булагдашаhан ушаннууд үзээ. Тэдэнэй дэлхэйн бусад газарнуудта олдоогшо адли шулуун болошонхой «бэшэ байгаа. Тиимэ модоной зомооhо, хахалдаhые газахадань, оио сасарал дүрөө биишу. Зарим модоной шэлбүүhэн нэдондо унаhан хасуурнинхэ шэнэ байгаа. Нилээ энэ hонирхолтой олзо тухай Баруун Германиин «Вельт» газетэ мэдээсэбэ.

НАРАИЛГА УЛАМ ҮСӨӨРХЭ

Европо түбиин хүн зон 2050 он багаар 25 миллионоор үсөөрхэ юм гэжэ Милан городтохи «Коррьере делла сера» газетэ тоолоно.

Европын парламентын тоолон тодорхойлhоной ёhоор, 1960 онhоо мүнөө үе болотор Баруун Европодо үхибүүдэй түрэлгэ 30 процент хороо гэжэ газетэ мэдээсэжэ хэбэ. Итали гүрэндэ hүүлэй хорин жэлэй туршада эхэнэрнүүдэй нарайлгэ хоёр дахин үсөөрөөд байна бшуу.

АЛТАЙН «ГАНСА ЭБЭРТЭ»

Бүгын дуудаанай үеэр Маркакольско заповеднигэй хада хубшые егернүүд эрьежэ ябаа. Тиихэдээ шархатаhан марал ангуудтай ушараа хаш. Ямар нэгэн жада мэтэ хурса мэсээр хадхажархиhан шэнги гүнзэгы шархые обёорходоо, егерьнүүд ехэтэ гайхаа hааб даа.

Энэ ушарай «гэмтэ нюур» хадаа hалаатай хоёр эбэрэй орондо толгой дээрэ ёдойhон ганса хурса эбэртэй томо гэгшын марал байшоо. Жада шэнги шимэ эбэр ээндэнь зундаа ехэл hаалта хэдэг байгаа. Харин намар болоходо, дуудаанай эхилхэдэ, угаа туhатай зүйл болошоо. Энэ ганса эбэртэ марал тон аюултай ан гээшэ гэжэ эрдэмтэд тайлбарилба.

Яалтайб! Энэ гулдагар бэетэй, наhан соогоо ябаhан хайратай амитаниие хороожорхихо гээшэ бэрхэтэй хэрэг байгаа. Егерь Н. Краснопеев гурбан үдэрэй туршада ганса эбэртые мүрдэн дахажа ябаа. Нэгэтэ дүтэлхэдөө егерь тэрэнэй аюултай эбэрые узууранрнь хуха буудажархёо hэн.

Зүүн Казахстанай область.

ГАЗАР ДОРОХИ ТҮЙМЭР

Таджикистандахи Фанска хаданудай гүн соо шатажа байдаг түймэр хадаа байгаалиин байдалда тон хомор ушардаг тусгаар үзэгдэлнүүдэй нэгэн болоно. Тэрэ газар дорохи түймэр аяар гурба мянга гаран жэлэй туршада үргэлжэлжэ байдаг шуу.

Энэ түймэр хадаа анхандаа хадын нюсэгэн орой дээрэ бултайн хэбтэhэн шулуун нүүрhэтэй газарта бууhан тэнгэриин сахилгаан буудалhаа эхи абаhан байха гэжэ эрдэмтэд тоолоно. Сагай ябаха тума гуламтын гал газар соо хэбтэhэн байгаалиин баялигта даамай нэбтэржэ, бүри гүнзэгырhэн байгаа хаш. Тиигэ тиигэhээр хадын арьяа шулуунуудай забhараар сорьёжо, булханай урхэhөө гараhан утаан мэтэ манаржа байдаг болоо. Халуун шулуун hэрхигэр «хабхагтай» тоолошогүй олон жэжэ, томо урхэнүүд эндэ бии. Тэрээн дээрэ мяха шанажа, сай бусалгажа болоно. Тэдэнэй элшэдэ дулаасахаяа зэрлиг ямаан, шоно, дикобраз гэхэ мэтын ан арьяатан ерэжэл байдаг юм.

«ТРУД» газетэhээ абтаба.

ИГОРЬ БРЫЛЁВ — ЧЕМПИОН

Республикын чемпионадай hүүлшын турнууд шанга тулалдаанай оршон байдалда үнгэрбэ. Имагтал энэ үедэ шангай hууринуудай яагаад хубаарилагдахань элирhэн байгаа. Турнирта түрүүлжэ ябаhан локомотив-вагон заhабарилгын заводой тоолон-тодорхойлолгын түбэй инженер Игорь Брылев эхинhээ эсэс болотор найдамтайгаар, эдэбхи үүсхэлтэйгээр, мүн түгэсхэлэй шатада тон болгоомжотойгоор наадаhанай ашаар чемпионадай дүүрэтэр нэгэ тур үлөөд байхада, нэгэдэхи hууринда лаб гараха болоо hэн. Тэрэ лидернүүдэй тоодо ябаhан Б. Митыпов, Б. Сампилов, В. Назимов, И. Елсуков гэгшэдтэй тэнсэжэ гараhан байна.

Турнирта хабаадагшадай олонхинь түгэсхэлэй шатада тогтууригүйгөөр наадаа. Наhатай болоhон шатаршадынь эсэhэн байгаа. Жэшээнь, БурНИИСХ-ын ахалагша научна хүдэлмэрилэгшэ Базаржаб Сампилов hүүлшын табан турта оройдоол 2 очко абаа. «Баргажанай үнэн» газетын харюусалгата секретарь Николай Галданов мүн лэ иимэ дүн туйлаа.

Тэрэ үедэнь залуу шатаршан П. Кликунов hүүлшын табан турта 4,5 очко абаа. Тиихэдээ тэрэ өөртэйнь нэгэ зэргэ дабшажа ябаhан Б. Митыповые, В. Назимовые, харин hүүлшын шиидхэхы турта Б. Цыренкимаевые шүүhэн байна. Олон удаа республикын чемпион болоhон Б. Митыпов түгэсхэлэй шатада эрхимээр наадажа шадабагүй. И. Брылевой урдаhаа булюу партида илалта туйлажа бираагүй. Т. Ивановто шүүгдэшэн алдаа.

hүүлшын турта ерээгүй А. Сенив (Северобайкальск) болон В. Агафонов спортивна гуримые хазагайруулаа.

11,5 очко абажа, чемпион болоhон И. Брылев нэгэшье партида алдаагүй. Тэрэ Хүндэлэлэй грамотаар, үнэтэ бэлэгээр шагнагдаа. 10,5 очкотой И. Елсуков (Гусиноозерск) хоёрдохи hуурида гараа. П. Кликунов, В. Назимов гэгшэд хоюулаа 10,5—10,5 очко абашье, коэффициентээрээ булюу гараhан ЛВРЗ-гэй капитальна барилгын таhагай инженер П. Кликуновто 3-дахи hуури олгогдоо.

Гадна Загарайн районой спортын комитедэй болон ВЛКСМ-эй райкомой тусхай шангууд тогтоогдоhон байна. Эхин шатые эрхимээр үнгэргэhэнэй түлөө шанда И. Брылев хүртөө. Түрүүшын турнуудта тэрэ табанhаа табан очко абаhан байгаа. Түгэсхэлэй шатада эрхим дүн туйлаhан П. Кликуновто мүн лэ шан олгогдоо. Лидернүүдтэй эрхим дүн харуулhан республикын үнинэй шатаршан В. Назимов шагнагдаа.

Зарим тэды тоо баримтанууд. Бүхыдөө 98 парти наадагдаа. Сагаанаар наадагшад — 39, хараар наадагшад 38 партида шүүжэ гараа. 21 парти тэнсэлгээр дүүрээ. Галданов—Елсуков гэhэн парти эгээл богони байжа, арбан ябадалай hүүлээр хараар наадагшань шүүгээ. В. Агафонов А. Митупов хоёрой парти 15 ябадалай hүүлээр 20 минута соо дүүрэшоо. Харин эгээл ута партида Иванов Митупов хоёр 96 ябадал хэжэ, 3 час 40 минута соо тулалдаад, сагаанаар наадаhан шатаршань амжалта туйлаа.

Л. ГАРМАЕВА,
РСФСР-эй судья.

Хилын саанаhаа
ТАСС АПН

ХҮДЭЛМЭРИИН УУЛЗАЛГА ЭХИЛЭЭ

ЖЕНЕВЭ. Ядерна болон замбуулинай хөөрэлдөөнүүдэй программын ёhоор совет талын дурадхалаар СССР-эй болон США-гай делегацинуудай түлөөлэгшэдэй хүдэлмэриин уулзалга эндэ эхилээ. Уулзалга дээрэ совет бүлэгые элшэн сайд В. П. Карпов, американ бүлэгые элшэн сайд М. Кампельман толгойлно.

Хөөрэлдөөнэй зүблэхэ зүйлдэ табигдаhан асуудалнууд, нэн түрүүн Рейкьявигта туйлагдаhан хэлсээнэй үндэhөөр байгша оной ноябриин 7-до СССР-эй делегациин оруулhан шэнэ дурадхалнууд уулзалгын үедэ зүбшэн хэлсэгдэжэ үргэлжэлүүлэгдэхэ.

Ерэхэ жэлэй январьда болохо ядерна ба замбуулинай зэбсэг хэрэгсэлнүүдэй талаар хөөрэлдөөнүүдэй удаадахи шатада бэлдэхэ гээшэ уулзалгын зорилго болоно.

СОВЕТ ДЕЛЕГАЦИ МАЛИДА

БАМАКО. Малиин Республикада СССР-эй үдэрнүүд амжалтатайгаар үнгэрнэ. СССР-эй олон үндэhэ яhатанай арадуудые түлөөлhэн Россиин Федерациин туйлалтанууд болон соёлой ёhо заншалнуудтай эндэхи олониитэ танилсана. Куйбышевска филармониин, Волжско арадай хоорой, Хойто-Осетиин филармониин артистнуудай концертнүүд, мүн тэрэшэлэн арадай бүтээлнүүдэй болон фото-зурагуудай выставкэ Малиин хүн зоной hонирхол ехээр үүсхэнэ.

Малида СССР-эй үдэрнүүдые үнгэргэхэ үедэ Гадаадын оронуудтай хани барисаа ба соёлой талаар холбоо байгуулха совет бүлгэмүүдэй холбооной (ССОД) делегаци Мали ерэнхэй. Катибугу хото соогуур аяншалхадаа, тэдэнэр хүдөө ажахын политехническэ институт орожо хараа. СССР-эй Малиин арадта бэлэг болгон дамжуулhан энэ дээдэ hургуулида мянгаад агрономууд, мелиораторнууд, инженернүүд, бусад мэргэжэлтэд бэлдэгдээ юм. Ороной арадай ажахыда тэдэнэр амжалтатайгаар хүдэлжэ байдаг.

Бэеэ даанхай байдалай түрүүшын жэлнүүдтэ эгээ түрүүлэн аха дүү ёhоной туhаламжа үзүүлhэн Советскэ Союзые мали арад хэзээдэшье мартахагүй, гээд спортын, искусствын болон соёлой министерствын департаментын директор Шейк Дамбеле делегациин гэшүүдэй урда үгэ хэлэхэдээ мэдүүлhэн байна.

КУБЫН КОМПАРТИИН III СЪЕЗДЫН СЕССИИН ХҮДЭЛМЭРИ

ГАВАНА. Экономическа ажал ябуулгые саашаданьнарижуулан hайжаруулха арга замуудые бэдэрхэ, мүн тэрэшэлэн, орон дотор социализм байгуулгада hаад тодхор болодог шиидхэгдээгүй асуудалнуудые ашаг үрэтэйгөөр шиидхэхэ талаар орон дотор дэлгэрhэн хүдэлмэриие нарижаар шэнжэлхэ гээшэ Кубын Коммунис партиин эндэ боложо байгаа III съездын тусхай сессиин зүблэхэ зүйлэй гол хубинь болоно.

Кубын Компартиин ЦК-гай Нэгэдэхи секретарь, республикын Гүрэнэй Соведэй болон Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшэ Фидель Кастро үгэ хэлэхэдээ, шэнэ общество байгуулгада партиин хүтэлбэрилхы үүргые дээшэлүүлхэ, үргэн ниитэ арад зонтой тэрэнэй холбоо барисаае шангадхаха шухала гээд онсо анхаралаа хандуулаа. Үдэр бүриин асуудалнуудые шиидхэлгэдэ муниципальна партийна организацинуудай хүдэлмэриин ехэ удха шанартай байhые тэрэ тэмдэглээ. Ашаг үрэ ехэтэй экономико байгуулха, Кубын арадай урда байhан зорилгонуудые шиидхэхэ хараа шугам тодорхойлхо гээшэ партиин түүхэтэ зорилго болоно, гээд Ф. Кастро тэмдэглэбэ.

МПЛА—АЖАЛАЙ ПАРТИИН ЦК-гай ПЛЕНУМ

ЛУАНДА. Совет болон американ хүтэлбэрилэгшэдэй Рейкьявигтахи уулзалга бүу зэбсэгүүдые ехээр бүтээлгые хизаарлаха хэрэгтэ США-гай бүтэмжэтэй хубитаяа оруулха дурагүй байhыень үшөө дахин гэршэлбэ. МПЛА-Ажалай партиин ЦК-гай эндэ болоhон пленум дээрэ баталан абтаhан мэдүүлгэ соо энээн тухай хэлэгдэнэ. Анголын обществодо партиин хүтэлбэрилхы үүргые дээшэлүүлхын тула баталан абтаhан хэмжээнүүдые МПЛА-Ажалай партиин ЦК hайшааба, 1987 оной, мүн 1990 он болоторхи хугасаада партийна хүтэлбэрилхы органуудай ажал ябуулгын түсэбүүдые батална. Анголодо орёо түбэгтэй байдалhаа уламжалан, партиин II съездын табиhан зорилгонуудай заримайниинь дүүргэгдээгүй гээд тэмдэглэгдэбэ. Хүн зониие шухала хэрэгтэй эд бараагаар хангаха талаар дутуу дунданууд бии гээд пленум заагаа. Гадаадын дэлгүүрhээ дулдыданги байлга, транспортын талаар бэрхэшээлнүүд, албан хойрог ябадал гаргаха, хулгайлха ушарнууд энээнэй шалтагаан болоно. Энэ талаар элдэб эмхи зургаануудай ажал ябуулгые нягтаар тааралдуулхые национальна обороной ба аюулгүй байдалай соведтэ МПЛА-Ажалай партиин ЦК даалгаа.

hАНАЛАА НЭГЭДЭЛГЫН УУЛЗАЛГА

АДЕН. Араб гүрэнүүдэй hаналаа нэгэдэлгын национальна комитедүүдэй түлөөлэгшэдэй уулзалга эндэ түгэсэбэ. Олонхи араб оронууд болон түрүү үзэлтэй эмхинүүдые түлөөлhэн хорин делегаци тэрээндэ хабаадаа. Уласхоорондын империализмын болон сионизмын ээзэрхэг түримхэй ябуулгын улам ехэ болоод байхада, нэгэдэлээ нягтаруулан бэхижүүлгэтэй холбоотой асуудалнуудые тэдэ зүбшэн хэлсээ.

Эндэхи орон нютагуудта Кэмп-Дэвидэйхидэл адли сепаратна хэлсээ баадхадаг США-гай, Израилиин болон дотоодын хархис хүсэнүүдэй hэдэлгэнүүдтэ шанга харюу үгэхые араб правительствануудые, арадууд болон национально-сүлөөлэлгын хүдэлөөнүүдые уряалhан мэдүүлгэ уулзалгада хабаадагшад баталан абаа.

ПРАВДА БУРЯТИИ

Нэгэдэхи хуудаhанда. «Ерэхэ жэлэй ургасын түлөө» — түрүү бэшэг. Республикын барилгын талмайнууд дээрэ. «Эрхим бригада» — М. Яковлевай тэмдэглэл. «Райкомой үдэрнүүд совхоздо» — Е. Богачевой тэмдэглэл.

Хоёрдохи хуудаhанда. Профсоюзай ажабайдал: тоосоон ба hунгалта.

Гурбадахи хуудаhанда. Уран бэлигтэнэй зохёохы ажалай хуудаhанууд. «Улзытуевай уншалганууд» — Ч. Гомбоинай статья.

Дүрбэдэхи хуудаhанда. Соёл гэгээрэлэй хүдэлмэриин эдэбхитэд. «Шинии хэрэгтэй газарта баригдаhан гэр...» — В. Медведевэй статья.

Сэнхир экран

НЭГЭДЭХИ ПРОГРАММА

Москва. 9.00 — Время. 9.45 — «Джен Эйр» — 5 серитэй уран hайханай фильм. 4-дэхи, 5-дахи сери. 11.50 — «Дэлхэй ба залуушуул». 12.25 — Шэнэ hонин. (12.30 хүрэтэр). 15.30 — Шэнэ hонин. 15.50 — Баримтата фильмүүд. 16.20 — «Ород хэлэн». 16.50 — Дуу, хатарай Гүрэнэй «Наргис» ансамблиин концерт. (Афганистан). 17.15 — «Клуб — үгэ буляалдаан». 18.15 — Мультфильм. **Улаан-Үдэ.** 19.05 — «Солнечный зайчик» — фильм-концерт. 19.15 — «Байгал» — мэдээсэлэй программа. **Москва.** 19.45 — «Мүнөөдэр — түби дэлхэй дээрэ». 20.00 — Леонид Енгибаров. Эстрадно-циркын программа. 20.50 — «Джен Эйр» — 5 серитэй уран hайханай фильм. 5-дахи сери. 22.00 — Время. 22.35 — Эстрадын итальян ба совет артистнуудай концерт.

ХОЁРДОХИ ПРОГРАММА

Москва. 9.00 — Үглөөнэй гимнастика. 9.15 — Киножурнал. 9.35, 10.35 — Хүгжэм. 3-дахи класс. 10.05. 13.45 — Англи хэлэн. 11.05 — СПТУ-гай hурагшадта. Юрэнхы биологи. 11.35, 12.35 — Түүхэ. 7-дохи класс. 12.05 — «Манай саад». 13.05 — Оршон тойронхи дайдатай танилсалга. 13.25 — Байгаали шэнжэлгэ. 3-дахи класс. 14.15 — Ехэшүүлдэ шалгалта. 15.15 — Гадаадын уран зурагай искусство. П. Рубенс. 16.00 — Шэнэ hонин. 19.05 — Архидалгын хорон тухай эрдэм дэлгэрүүлгын фильм. 19.15 — «Хани харилсаан» — тележурнал. **Улаан-Үдэ.** 19.45 — «Минии хуби заяан» — телеочерк. 20.00 — Шэнэ hонин. (буряадаар). 20.20 — Прозаик Доржи Эрдынеевэй түрэhөөр 50 жэлэй ойдо (буряадаар). 20.50 — Мультфильм. **Москва.** 21.00 — «Амгалан нойрсооты, багашуул!». 21.15 — Баримтата фильм. 21.30 — «Московские новости» газетын шангай түлөө фигурна hолжорголгоор уласхоорондын мүрысөөн. 22.00 — Время. 22.35 — «Воздушный извозчик» — уран hайханай фильм.

Редакторай орлогшо
П. Н. НИМАЕВ.

МАНАЙ АДРЕС, ТЕЛЕФОНУУД: индекс 670000

УЛАН-УДЭ, ул. КАЛАНДАРИШВИЛИ, 23, редактор — 2-50-96, приемная — 2-54-54, зам. редактора — 2-68-08, зам. редактора — 2-62-62, отв. секретарь — 2-50-52, секретариат — 2-66-76; отделы: партийной жизни — 2-34-05, пропаганды — 2-56-23, промышленности и строительства — 2-61-35, сельского хозяйства — 2-64-36, советского строительства и быта — 2-69-58, культуры и школ — 2-60-21, 2-57-63, информации — 2-60-91, переводов — 2-54-93, писем и селькоров — 2-67-81, корректорская — 2-33-61, выпускающие — 2-35-95. Собственные корреспонденты: п. Баргузин — 91-1-44, г. Закаменск — 34-33, п. Кырен — 91-7-18, Северобайкальск — 35-73, п. Хоринск — 55-6-99.

Республиканская типография Государственного комитета Бурятской АССР по делам издательств, полиграфии и книжной торговли. г. Улан-Удэ, ул. Ленина, 35. Н-04893. Заказ № 281. Индекс 04609